

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Helen Joost

**NOORTE ALKOHOLI TARVITAMISE SEOS PERESTRUKTUURIGA
TALLINNAS JA TARTUS**

Magistritöö

Juhendaja: Kadri Rootalu PhD

Tartu 2019

Sisukord

ABSTRACT.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. PEREMUDELID JA ALAEALISTE ALKOHOLI TARBIMINE EESTIS	7
1.1 Peremudelid Eestis	7
1.2 Peremudeli ja koduse olukorra mõju lastele ja noortele	8
1.2.1 Mõlema vanema olemasolu	9
1.2.2 Lahutus ja üksikvanemlus	10
1.2.3 Vanavanematega elamine	11
1.2.4 Omaette või sõpradega elamine.....	12
1.3 Vanemate teadlikkus laste ja noorte tegemistest.....	12
1.4 Alaealiste alkoholi tarbimine	15
1.4.1 Alkoholi tarbimise tagajärjed	16
1.5 Riiklikud meetmed alkoholi tarbimise vähendamiseks.....	16
1.6 Probleemiseade.....	18
2. METOODIKA	20
2.1 Valim ja andmete kogumine	20
2.2 Andmete analüüs	21
2.2.1 Alkoholi tarbimist ja perestruktuuri vahendavad tunnused.....	24
3. TULEMUSED	27
3.1 Noorte alkoholi tarbimise mustrid.....	27
3.2 Perestruktuur ja teised tegurid.....	28
3.3 Alkoholi tarbimise sagedus	31
3.4 Episoodiline alkoholi liigtarvitamine	34
4. ARUTELU.....	37
4.1 Perestruktuur ja alkoholi tarbimine	37
4.2 Vanemate kaasatus noore ellu ja alkoholi tarbimine.....	38

4.3 Kodune olukord ja alkoholi tarbimine	39
4.4 Erinevate tegurite koosmõju	39
4.5 Töö tugevused ja nõrkused.....	40
KOKKUVÕTE	42
KASUTATUD KIRJANDUS	44

ABSTRACT

The relationship between adolescents' alcohol consumption and family structure in Tallinn and in Tartu.

The aim of this Master's thesis was to examine how family structures are related to adolescents' alcohol consumption in Tallinn and Tartu. I also examined how the other factors are related to adolescents' alcohol consumption frequency and to binge drinking. In my thesis I used the data of a study called "Youth in Europe 2016. Youth and Welfare. A Survey of the Life and Living Conditions of European Youth". The survey was conducted in Tallinn and Tartu in 2016 and the participants were 15-16 years old.

The main findings from this Master's thesis are that adolescents' alcohol consumption doesn't only depend on the family structure. Frequent alcohol consumption and binge drinking are most common among those adolescents, who live alone or with friends. At the same time, those adolescents, whose parents weren't involved in their lives, who have had serious conflicts with their parents or were involved in physical violence incidents at home, usually drank alcohol more frequently. From my analysis I also found that those adolescents, who live alone or with friends, tend to have a lot of conflicts with their parents and their parents are usually less involved in their lives. So not only family structure, but all those factors together, make adolescents drink alcohol more.

Furthermore, I found that those, who live with both parents or with grandparents, are most likely not to drink alcohol at all and not to binge drink so often. Of those two family structures, parents were most involved with their child's life and adolescents had less conflicts and less physical violence incidents at home. So all those factors all together reduce adolescents' risk of alcohol consumption.

SISSEJUHATUS

Perekonna moodustavad statistikas kehtiva mõiste järgi samas leibkonnas elavad isikud, kes on seotud kui abielupartnerid, vabaabielupartnerid või kui vanem ja laps (Raid ja Tammur, 2018). Perekond ja selle tähendus on Eestis aja jooksul palju muutunud. Üksikvanemaga elavate laste arv kasvab ning abielu kõrval on üha rohkem ka vabas kooselus elavaid paare (Lastega leibkonnad Euroopas, 2017). Olenemata muutustest on perekond jätkuvalt laste jaoks väga oluline – eriti just ema ja isa olemasolu. Vanemad ja nende olukord määrab suures osas perekonna üldise sotsiaalse tausta ning nende laste heaolu (Valgma, 2005).

Ühe või mõlema vanema puudumine ja kasvupere tüüp võib endaga kaasa tuua erinevaid negatiivseid tagajärgi. Selleks võivad olla näiteks erinevad käitumuslikud ja emotsionaalsed probleemid, probleemid koolis ning erinevate ainete (tubakas, alkohol, narkootikumid) tarvitamine (Brown, 2004; Pong, Dronkers ja Hampden-Thomson, 2004; Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002). Eestis pole väga palju uuritud perestruktuuri seoseid laste ja noorte riskikäitumisega. Seetõttu soovin vaadata ühte osa sellest – perestruktuuri seoseid noorte alkoholi tarbimisega. Lastekaitse seaduses (2008) defineeritakse last kui alla 18aastast isikut. Enda töös kasutan andmeid 15-16aastaste laste kohta, keda nimetatakse enamasti noorteks. Perestruktuuri seoseid noorte alkoholi tarbimisega on minu arvates oluline uurida, kuna alkohol mõjub just noortele kõige kahjulikumalt, muutes tal raskeks õpitud meelde jätta, hinnata olukordasid ja neile reageerida ning palju muud (Aasvee, Liiv, Eha, Oja, Härm ja Streimann, 2016). Kuna perestruktuurid on Eestis aja jooksul palju muutunud ja seega muutuvad tõenäoliselt ka tulevikus, siis oleks kasulik teada, kuidas mõjutab perestruktuur noori ning nende riskikäitumist. See aitaks saada parema ülevaate sellest, millistele noortele tasuks rohkem tähelepanu pöörata ning millises perestruktuuris elavad noored kõige tõenäolisemalt sageli alkoholi tarbivad. Lisaks annaks see ka teadmise, kust võivad inimesel probleemid alkoholi

liigtarbimisega alguse saada. Nende teadmiste abil saaks teha paremat ennetus- ja teavitustööd laste ning noorte seas.

Peale perestruktuuri mängivad noorte alkoholi tarbimises rolli ka teised tegurid. Erinevusi on avastatud näiteks poiste ja tüdrukute alkoholi tarbimises. Üldiselt on leitud, et poisid tarbivad alkoholi rohkem kui tüdrukud (Falk, Yi ja Hiller-Sturmhöfel, 2008). Märgatud on ka, et väärkohtlemine ja füüsiline karistamine tõstavad tunduvalt noorte alkoholi tarbimise tõenäosust (Markina ja Žarkovski, 2014). Need on ainult mõned tegurid, mis mängivad alkoholi tarbimises rolli. Samas pole teada, kas noore suurem alkoholi tarbimine sõltub sellest, millises peremudelis ta elab, või on olulisemad hoopis teised tegurid. Näiteks on üksikvanemaga ja kasuvanematega peredes kõrgem risk, et noored langevad väärkohtlemise ohvriks (Turner, Finkelhor ja Ormrod, 2007). Lisaks sellele kogevad üksikvanemaga pered rohkem majanduslikke raskusi (Markina ja Žarkovski, 2014). Seega pole kindel, kas sellisel juhul põhjustab noorte liigset alkoholi tarbimist elamine ainult ühe vanemaga, majanduslikud raskused või hoopis väärkohtlemise kogemine perekonnas.

Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistr töö eesmärgiks välja selgitada, kuidas on Tallinnas ja Tartus noorte alkoholi tarbimine seotud nende perestruktuuriga. Lisaks vaatan logistilise regressiooni mudeli abil ka teiste tegurite seost noorte alkoholi tarbimisega, et näha, mis peale perestruktuuri veel sellega seotud on. Magistr töö koosneb neljast suuremast osast. Töö esimeses osas annan ülevaate peremudeli ja koduse olukorra mõjust lastele ja noortele, alkoholi tarbimise põhjustest ja tagajärgedest ning meetmetest, mille abil püütakse alkoholi tarbimist Eestis vähendada. Teises osas tutvustan töö metoodikat, analüüsis kasutatavaid andmeid ja tunnuseid. Magistr töö kolmandas osas esitan andmeanalüüsi tulemused ning neljas osa koosneb järeldustest ja arutelust.

1. PEREMUDELID JA ALAEALISTE ALKOHOLI TARBIMINE EESTIS

1.1 Peremudelid Eestis

Viimastel aastakümnetel on vähenenud abiellumus ning suurenenud lahutuste arv. Aina rohkem on ka traditsioonilise kahe abielus vanema kõrval vabas kooselus elavaid paare (Lastega leibkonnad Euroopas, 2017). 2011. aastal kasvas võrreldes 2000. aasta rahva ja eluruumide loendusega vabaabielus olevate paaridega leibkondade osatähtsus 10,1%-lt 13,6%-le. Samas abielupaaridega leibkondade osatähtsus langes 36,8%-lt 30,1%-le (REL 2011..., 2013).

Aja jooksul on perekonna tähendus Eestis teisenenud ja on muutunud arusaam sellest, mida tähendab sõna perekond. Üha enam on tekkinud üksikvanemaga peresid ning aina rohkem on ka neid perekondi, kus kasvavad koos poolõed ja poolvennad ning vanemad ei ole abielus. Laste ja noorte arusaam perekonnast ja rollidest perekonnas kujuneb välja kõigi nende tegurite koosmõjul (Reinumägi, 2009).

Need tegurid on avaldanud mõju ka laste ja noorte elukorraldusele ning üha rohkem lapsi kasvavad koos üksikvanemaga või vabaabielus vanematega (Lastega leibkonnad Euroopas, 2017). 2017. aasta statistika järgi kasvas Eestis abielus vanematega leibkondades 53,1% lastest. Euroopa Liidus on ainult Prantsusmaal see protsent veel väiksem. See tähendab, et Eestis on palju vähem neid lapsi, kelle vanemad on abielus, kui mujal Euroopas. Eestis kasvas samal aastal vabaabielus olevate vanematega 30,7% lastest, üksikvanemaga leibkonnas kasvavate laste osatähtsus oli 15,5% ning vanematega ühes leibkonnas ei elanud veidi alla 0,7% lastest (Eurostat, 2019).

1.2 Peremudeli ja koduse olukorra mõju lastele ja noortele

Laste ja noorte eludes mängivad suurt rolli nende vanemad ja kodune olukord. Perekonna üks peamisi sotsiaalseid funktsioone on hoolitseda laste eest. Selle ülesande täitmine määrab laste heaolu ja arengu. Teatud leibkonnatüübid on ühiskonnas nii majanduslikult kui ka sotsiaalselt haavatavamad. Sellised on näiteks üksikvanemaga pered või lasterikkad pered (Tammur ja Randoja, 2008). Samas mitte perekonna tüüp statistilise faktina ei tekita lastes probleeme, vaid selle taga on riskifaktorid, mis teatud peretüüpide puhul on suurema tõenäosusega erinevad. Farrington (2010, viidatud Markina ja Žarkovski, 2014 kaudu) toob välja järgnevad perekonnaga seotud riskifaktorid, mis võivad laste ja noorte riskikäitumist suurendada:

- Pereliikmed, kellele endale on omane kriminaalne või antisotsiaalne käitumine – kui vanematele on omane kriminaalne käitumine, siis sellisel juhul on ka tema lapsel suurem risk delinkventseks käitumiseks (Kjellstrand ja Eddy, 2011). Lisaks sellele võib see mõjutada laste ja noorte õpitulemusi ja vaimset tervist (Hanlon jt, 2005; Geller, Garfinkel, Cooper ja Mincy, 2009).
- Suur perekond (viis ja rohkem last perekonnas) – paljulapselistes perekondades on suurem vaesusrisk, mis võib põhjustada erinevaid probleeme. Näiteks mida rohkem on peres lapsi, seda halvemad on enamasti elamistingimused (Tammur ja Randoja, 2008). Halvad elamistingimused ja stress, mida see lapsele põhjustab, suurendavad aga tõenäosust alkoholi tarvitamiseks (Reinomägi, 2011).
- Lapse kasvatamise ebaadekvaatsed meetodid, nagu nt nõrk järelevalve, nõrk distsipliin, külmad suhted ning lapse eiramine, vanema vähene kaasatus lapse ellu – need annavad lapsele rohkem vabadust, mida ta võib kasutada halvasti. Demokraatlikest peredest pärit laste puhul, kus lapse vabadus on väga oluline, suureneb risk alkoholi, tubaka ja narkootikumide tarvitamiseks (Baumrind, 1991; Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002).
- Lapse ja noore seksuaalne või füüsiline ärakasutamine või lapse hooletusse jätmine – leitud on, et väärkoheldud lastel ja neil, keda on füüsiliselt karistatud, esineb ka alkoholiga liialdamist kaks korda sagedamini võrreldes nendega, keda vanemad ei ole tugevalt peksnud või muul viisil vigastanud (Markina ja Žarkovski, 2014). Samamoodi suurendab ka seksuaalne väärkohtlemine laste ja noorte riskikäitumist (Altoaar, 2004).
- Konflikt vanemate vahel ning lõhutud perekonnad – konfliktid vanemate vahel ning vanemate ja lapse vahel mõjuvad lapsele üldiselt halvasti. Näiteks on leitud, et nendes peredes, kus vanemad tülitsevad oma lastega rohkem, ning peredes, kus lapsed olid

perekonnas oleva olukorraga vähem rahul, tarvitasid noored rohkem alkoholi ja tubakat (Kristjansson, Sigfusdottir, Allegrante ja Helgason, 2008; Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002). Samuti suurendab ka perekonna lagunemine riski alkoholi ja tubaka tarvitamiseks (Gustavsen, 2016).

- Muud perekonnaga seotud faktorid, nt vanemate noor iga, stress või depressioon.

Seega mängivad kodune olukord ja peremudel, kus laps elab, suurt rolli tema riskikäitumises. Siiski pole see ainus aspekt lapse ja noore elus, mida perekond mõjutab. Kodusest olukorrast sõltuvad veel näiteks suhted sõpradega ja tegevused, mida eakaaslastega koos tehakse. Vanemate suhtumisest oleneb ka see, kuidas laps ise oma sõpru näeb ja kuidas ta nendega käitub (Updegraff, McHale, Crouter ja Kupanoff, 2001).

Laste ja noorte käitumises ja nende heaolus mängib veel suurt rolli ka see, kui palju vanemad üldse kodus on ja nende tegemisi jälgivad. Sellest sõltub laste tervis, suhted vanematega ja haridus (Tammur ja Randoja, 2008). Lisaks sellele on oluline vanemate majanduslik olukord. Leitud on, et perekonna halb majanduslik seis põhjustab lastel ja noortel sõltuvuskäitumist. See tähendab, et nendest perekondadest pärit noortel suureneb risk alkoholi tarbimiseks. Kuna vaesemates peredes jääb laps kõrvale erinevatest vaba aja tegevustest (huviringid, sportimisvõimalused), siis võib ta selle asemel sisustada aega tegevustega, mis võivad viia riskikäitumisele (Reinomägi, 2011). Samas teisest küljest on uuringud näidanud ka seda, et mida rohkem taskuraha alaealisel on, seda kättesaadavam on talle alkohol (Lintonen, Rimpelä, Vikat, ja Rimpelä, 2000). On leitud, et Eestis ei tõsta perekonna kõrgem sissetulek alaealise alkoholi tarbimise riski, samas kui teistes riikides selline seos kehtib (Markina ja Kask, 2013).

Järgnevalt kirjeldan, kuidas erinevad peremudelid noori ja tema riskikäitumist mõjutavad.

1.2.1 Mõlema vanema olemasolu

Uurimused on näidanud, et lapsehoidmisele kulutavad enam aega naised (Craig, 2006). Nemad tegelevad ka rohkem majapidamistöodega ja viibivad meestest kauem kodus. Lastega leibkonnas veedavad emad oma lastega rohkem aega kui isad (Aman-Back, 2004). Naised sisustavad noortele kuluvat aega rohkem nende abistamisega (koolitöodes aitamine, söögitegemine, koristamine jne), samas mehed veedavad suure osa ajast nendega mängides (Tammur ja Randoja, 2008).

Olenemata ema ja isa rollide erinevustest noore elus, on tema jaoks oluline, et olemas oleksid mõlemad vanemad. Peredes, kus on mõlemad vanemad, on noortel paremad saavutused ja käitumuslikke probleeme esineb vähem kui teiste peremudelitel puhul (Magnuson ja Berger, 2009). Brown (2004) leidis enda uuringus, et abielus vanemate juures elaval noorel on vähem käitumuslikke ja emotsionaalseid probleeme kui vabaabielus vanemate juures elaval noorel. Lisaks sellele on leitud ka, et noored, kes elasid mõlema vanemaga perekonnas, kasutasid vähem alkoholi ja tubakat (Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002).

1.2.2 Lahutus ja üksikvanemlus

Eestis on üle pooltel lahutavatest paaridest (53%) ühiseid alaealisi lapsi ning seega kannatab lahutuse tagajärgede all suur hulk lapsi (RV35..., 2019). Laste ja noorte jaoks võivad nendeks tagajärgedeks olla näiteks majanduslikud raskused ja stress (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Juba lahutuse äärel olev perekond toob noortele kaasa akadeemilisi, psühholoogilisi ja käitumuslikke probleeme. Enne lahutust pühendub vanem vähem noore õppeedukusele ja tema eest hoolitsemine jääb tagaplaanile (Sun, 2001). Siiski on lahutus ka vanemate jaoks raske. Võidakse kogeda leina, viha, üksindustunnet ja süütunnet (Fisher ja Alberti, 2010). Lahutus rikub ka noore ja vanemate vahelisi suhteid (Amato ja Booth, 1996).

Lahutus või üksikvanemaga elamine võib suurendada ka noorte alkoholi tarvitamist, tubaka ja marihuaana kasutamist (Markina ja Žarkovski, 2014). Kuna üksikvanemal lasuvad igapäevased pereelu ja majapidamisega seonduvad ülesanded ainult tema õlul, on sellises seisus oleval vanemal raskem tööd ja pereelu ühitada (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). See võib olla ka põhjuseks, miks üksikvanemal on keerulisem noore tegemisi jälgida ja seega võib noor lihtsamini sattuda nn halba seltskonda. Gustavsen (2016) leidis enda uuringus näiteks, et noortel, kes on pärit lahutatud perest, on umbes 10% suurem tõenäosus alkoholi kuritarvitamiseks ning nii lahutatud kui ka mõlema vanemaga peredes kasvas alkoholi ja tubaka tarvitamise tõenäosus vanusega. Lisaks sellele on leitud, et need noored, kelle vanemad olid alles lahutatud, tarbisid korraga suurema koguse alkoholi ja olid palju tõenäolisemalt purjus. Siiski ei näidanud sama uuring, et lahutatud perest pärit noored kalduvad tihedamini alkoholi tarbima kui nende eakaaslased, kelle vanemad olid lahutanud 4 või rohkem aastat tagasi (Jeynes, 2001).

Rolli mängib veel see, kas üksikvanemaks on isa või ema. Näiteks on selgunud, et noorel, keda kasvatab üksikisa, on kõige suurem tõenäosus hakata probleemset käituma (Jeffrey ja Cookston,

1999). Lahutuse puhul on samas siiski tavaline, et noor läheb elama just ema juurde, mis võib omakorda muuta noore ja isa vaheliseid suhteid halvemaks. Olukord, kus noor kohtub isaga harva või ei kohtu üldse, võib tuleneda ühelt poolt isa soovimatusest temaga suhelda, teisalt aga ka ema soovist kontakte isaga vältida. Ema võib karta, et isal on noorele negatiivne mõju. Teiselt poolt, juhul kui ema on uuesti abiellunud, võib ta pidada õigemaks vanade sidemete katkestamist (Hansson, 2007). Lisaks sellele on leitud, et ilma isata kasvavatel noortel on ka õppeedukus halvem ning neil on näiteks rohkem emotsionaalseid probleeme (Lang ja Zagorsky, 2001; East, Jackson ja O'Brien, 2007). Samas kui lapsevanem leiab endale uue partneri, siis sellel on positiivne mõju lapsekasvatamisele. Kasuvanem toob endaga kaasa uusi ressursse ja uusi lapsekasvatuse meetodeid (Bastait ja Mortelmans, 2017).

1.2.3 Vanavanematega elamine

Noore olukorras mängib rolli ka see, kas ta elab ainult koos vanavanematega või elavad samas leibkonnas kolm põlvkonda koos. Vanavanemad on enamasti enda lapselaste suhtes armastavad ja hoolivad. Neile ei meeldi kehtestada karme reegleid. Peredes, kus elavad kolm põlvkonda koos, pakuvad vanavanemad noortele turvatunnet ja hoolt (Weber ja Waldrop, 2000). Vanavanemad mängivad rolli peresuhete tugevdamises ja loovad noorte jaoks hea elamiskeskkonna. Peale selle toob vanavanematega elamine kaasa suurema järelvalve laste üle (Chen, 2015). Lapselapsed ise tunnevad samuti rohkem turvatunnet ning veel tõuseb vanavanematega elades tõenäosus ka teiste sugulastega suhelda (Downie, Hay, Horner, Wichmann ja Hislop, 2010). Kui noore vanemad lahutavad, siis võivad vanavanemad olla noorele koht, kust ta saab toetust. Siiski on leitud, et vanemate lahutuse korral lapselaste suhtlus vanavanematega väheneb (Jappens ja Van Bavel, 2015). Samas on aga üksikisade puhul suurem tõenäosus, et nad lähevad elama koos lapse vanavanematega (Chen, 2015).

Kui noor elab koos vanavanematega, siis võivad vanavanema jaoks rollid seguneda. Williams (2011) on leidnud, et vanavanemate hoole all elamine võib kaasa tuua negatiivseid kogemusi just vanavanemale endale. Ebameeldivad kogemused võivad olla näiteks sotsiaalne isolatsioon, depressioon, alanenud rahulolu eluga ja väiksem läbikäimine eakaaslastega. Kuna lapselaste eest hoolitsemine võtab vanavanematelt ära suurema osa ajast, siis ei jää neil aega teistega suhtlemiseks ja vähem on ka vabadust teha seda, mida nad ise soovivad. Rollide segunemisel võivad

vanavanemad tunda ka kaotustunnet, kuna vanemana peavad nad kehtestama rohkem reegleid ega saa nautida lihtsalt enda lapselapsega aja veetmist (Weber ja Waldrop, 2000).

1.2.4 Omaette või sõpradega elamine

Praegusel ajal on aina rohkem perekondi, kus vanemad viibivad pikka aega kodust eemal või elavad noored üldse üksi või sõpradega. See, kui vanemad viibivad palju kodust eemal või töötavad näiteks välismaal, suurendab noorte alkoholi tarvitamise ning koolist ilma mõjuva põhjuseta puudumise riski (Markina ja Žarkovski, 2014). Lisaks suurendab see ka noorte episodilist alkoholi liigtarvitamist (Carlson, 2018). Tõenäoliselt on nii sellepärast, et noortel on rohkem vabadust teha, mida nad soovivad. Vähene suhtlus vanemate ja sugulastega võib tekitada noortes emotsionaalse kriisi ja suurendada riskikäitumist (Weiner, 2012).

See, kuidas noor käitub sõpradega koos elades, sõltub suuresti sellest, kellega ta koos elab. Üldiselt on leitud, et eakaaslased mõjutavad enda sõpru. Näiteks on tõenäoline, et noor hakkab alkoholi tarvitama juhul, kui tema sõbrad seda teevad (Leung, 2011). Tüüpiliselt tarvitavad teismelised alkoholi koos eakaaslastega ning nende joomiskäitumine on oluliselt seotud eakaaslaste käitumise ja hoiakutega (Kihl, 2005). Õdede ja vendade ning ka eakaaslaste alkoholi tarbimine survestab teismelist ise samuti alkoholi tarbima (Yurasek, 2018). Sõbrad veenavad noori ka üldiselt kriminaalses tegevuses osalema. Deviantne käitumine koos sõpradega muudab selle osaliste jaoks nauditavamaks ja vähendab süütunnet. Noortel on kergem taluda halbade tegude tagajärjel tekkivat süütunnet, kui nad on teinud neid koos sõpradega (Costello, 2016).

1.3 Vanemate teadlikkus laste ja noorte tegemistest

See, kui palju vanemad on enda laste tegemistest teadlikud ning kui palju vanemad kontrollivad nende tegevust, mängib rolli laste ja noorte riskikäitumises (Updegraff, McHale, Crouter ja Kupanoff, 2001). Laste ja noorte jaoks on oluline, et nad saaksid enda vanematelt piisavalt tuge ja et vanemad veedaksid nendega aega. See motiveerib lapsi paremini käituma (Kristjansson ja Sigfusdottir, 2009). Sellest lähtuvalt on vanemate teadlikkus laste ja noorte tegemistest ning nende vanemlusstiil lapse ja noore käitumises ja arengus väga oluline. Markina ja Žarkovski (2014) järgi koosneb vanemate teadlikkuse skaala kolmest komponendist:

- teadlikkus sellest, kus on laps, kui ta on välja läinud
- teadlikkus sellest, millega laps tegeleb, kui ta on välja läinud
- teadlikkus sellest, milliste sõpradega laps on koos, kui ta on välja läinud

Sagedasti mõõdetakse vanemlust selle järgi, millised nõudmised on vanemal lapsele ning kui vastutulelikud nad lapsele on. Selle põhjal eristatakse nelja erinevat vanemlusstiili (Maccoby ja Martin, 1983, viidatud Karu, Turk, Biin ja Suvi, 2012 kaudu):

- **Autoritaarsed vanemad** – kõrgete nõudmistega ja mitte eriti vastutulelikud. Vanemad loovad lastele korraliku keskkonna selgelt paika pandud reeglitega ning lastelt oodatakse nende rangete reeglite järgimist. Reeglite mitte järgimisel ootab lapsi ees karistus ning tihti ei pea lapsevanemad vajalikuks selgitada, mis põhjusel reeglid kehtestatud on.
- **Autoriteetsed vanemad** – nii nõudlikud kui ka vastutulelikud. Nad jälgivad ja annavad teadlikult edasi selgeid käitumisjuhiseid oma lastele ning selgitavad kehtestatud reeglite põhjuseid. Nad on oma nõudmistes enesekindlad, kuid mitte liiga pealetükkivad ega piiravad. Lisaks on nad pigem toetavad ja andestavad kui karistavad. Autoriteetse vanemlusstiiliga saavutatakse kõige paremini sotsiaalselt vastutustundlikud lapsed, ilma nende vabadust ja individuaalsust piiramata. Samuti püüavad need vanemad leida tasakaalu lapse ja täiskasvanu perspektiivide vahel.
- **Järeleandlikud, lubavad lapsevanemad** – pigem vastutulelikud ja vähenõudlikud. Nad on pigem mittetraditsioonilised, leebed, ega nõua täiskasvanulikke käitumist enda lastelt. Nad on järeleandlikud ja lubavad lastele mõningal määral enesedistsipliini. Lapsele proovivad nad olla pigem sõbra kui lapsevanema eest.
- **Mittepühendunud vanemad** – madalate nõudmistega ja vastutulelikud. Sellised vanemad ei suhtle väga enda lastega. Kuigi nad täidavad lapse elementaarseid vajadusi, siis üdiselt on nad kauged lapse elust.

Peremudel, milles laps või noor elab, ja samas ka vanemlusstiil mõjutavad seega vanema kaasatust lapse ja noore ellu. Leitud on, et abielus vanemad soovivad, et nende lapsed oleksid iseseisvad, ning seetõttu ei jälgi ega näita nad alati huvi laste ja nende eakaaslaste tegevuste suhtes (Updegraff, McHale, Crouter ja Kupanoff, 2001). Võib juhtuda, et vanemad pole kursis lapse elus toimuvaga, ning enamjaolt arvatakse enda lapsest paremini kui teistest. Enda laste sõpradega veedavad vanemad enamasti aega siis, kui nad sõidutavad neid erinevatele

üritustele. Uuringud on näidanud, et paljud vanemad kipuvad arvama, et teiste lapsed tarvitavad alkoholi, kuid mitte nende enda omad (Bogenschneider, 1998). Samas aga on selgunud ka, et vanemad teavad 80% ajast, kus ja kellega nende laps on ning üks kolmandik isasid ja emasid on teadlik enda laste alkoholi tarvitamisest (Updegraff, McHale, Crouter ja Kupanoff, 2001; Bogenschneider, 1998).

Lisaks sellele on leitud, et just abielus vanemad on lapse ja noore kooli minekul, koolist tuleku ajal ning magamamineku ajal rohkem kodus kui üksikvanemad (Jeffrey ja Cookston, 1999). Seega omavad abielus vanemad nende tegemiste üle suuremat ülevaadet kui üksikvanemad või ka näiteks vabaabielus olevad vanemad. Enamasti on emad enda laste tegemistega rohkem kursis (Bogenschneider, 1998). Üksi last kasvatavatel vanematel on nende jaoks vähem aega eelkõige seetõttu, et toimetulekuks on vaja rohkem töötada (teha lisatunde, lisatöid) (Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Veel on selgunud, et üldiselt see vanem, kes ei ela lapse või noorega koos, on tema suhtes vähem kontrollivam ja samas pakub vähem toetust (Bastait ja Mortelmans, 2017).

Vaadates nelja erinevat vanemlusstiili, omavad kõige vähem kontrolli oma laste tegemiste üle mittepühendunud vanemad. Samuti on järeleandlikud vanemad vähenõudlikud ja proovivad oma lapsele olla pigem sõbra eest (Maccoby ja Martin, 1983, viidatud Karu, Turk, Biin ja Suvi, 2012 kaudu). Vähem kontrolli laste ja noorte tegemiste üle aga annab neile rohkem vabadust, mida nad võivad kasutada nii positiivselt kui ka negatiivselt. Leitud on, et mida vähem vanemad enda lapsi kontrollisid, seda rohkem tarvitasid lapsed tubakat ja alkoholi (Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002). Sama leidis ka Baumrind (1991), kelle sõnul lapsed ja noored, kes on pärit kodudest, kus hinnatakse laste vabadust, tarvitavad rohkem näiteks narkootikume. Laste ja noorte riskikäitumist suurendab seejuures ka vähene seotus perekonnaga (Hawkins ja Catalano, 1992, viidatud Markina ja Žarkovski, 2014 kaudu). Samas kui vanemad enda lapse tegemisi jälgivad ja panevad perekonnas paika kindlaid reegleid, mõjub see neile positiivselt (Mynttinen, Pietilä ja Kangasniemi, 2017). Kõige nõudlikumad on autoritaarsed vanemad. Samal ajal on autoriteetsed vanemad nii nõudlikud kui ka vastutulelikud (Maccoby ja Martin, 1983, viidatud Karu, Turk, Biin ja Suvi, 2012 kaudu). Autoriteetsete vanemate lastel esineb ka kõige vähem meelemürkide kasutamist (Baumrind, 1991). Samas ei pruugi vanemate kaasatus laste tegemistesse alati lastele positiivselt mõjuda. Näiteks teismeliste puhul on näha seda, et nad soovivad olla iseseisvad, ning kui vanemad liiga palju nende ellu sekkuvad, siis võib see teismelise käitumist halvemaks muuta. Seega võib öelda, et vanemate järelvalve laste tegemiste üle mõjub positiivsemalt just nooremas eas (Ralph ja McNeal, 2012).

Need lapsed ja noored, kelle vanemate hoiakud olid konservatiivsemad alkoholi tarbimise suhtes ja kes sallisid vähem enda laste alkoholi tarbimist, jõid üldiselt vähem kui need, kelle vanematel enda lapse alkoholi tarbimise vastu midagi polnud (Larm, Livingston, Svensson, Leifman ja Raninen, 2018; Van Der Vorst, Engels, Meeus ja Dekovic, 2006). Seega on oluline ka vanemate üldine hoiak alkoholi tarbimise suhtes ja see, kuidas nad suhtuvad sellesse, kui nende laps joob. Oluline on ka lapse ja vanema omavaheline suhtlus, et laps saaks ema või isa usaldada ning nõu küsida (Mynttinen, Pietilä ja Kangasniemi, 2017).

1.4 Alaealiste alkoholi tarbimine

Järgnevalt annan ülevaate, kui levinud on alkoholi tarbimine alaealiste hulgas ja mis on selle tagajärjed. Alkoholiseaduses (2002) on sätestatud, et alaealisel on alkohoolse joogi tarbimine keelatud. Siiski alustavad paljud inimesed alkoholi tarvitamist juba alaealisena. Näiteks võivad vanemad lubada pühade puhul tarbida kangeid jooke koos täiskasvanutega. See aga omakorda suurendab tõenäosust, et need noored joovad hiljem kampades alkoholi mitu korda sagedamini kui need, kes kodus alkoholi ei tarbinud (Jagodinski, 1987). Seda, et vanemad kuritarvitavad alkoholi või on sellest sõltuvuses, kogeb umbes veerand teismelistest (Aasvee, Liiv, Eha, Oja, Härm ja Streimann, 2016). Kui laps näeb pealt, kuidas vanem liigselt alkoholi tarvitab, siis suurendab see tõenäosust, et ka laps ise kuritarvitab alkoholi (Marino jt, 2018). Mida varem alustatakse alkoholi tarbimisega, seda kahjustavam on aine mõju (Aasvee, Liiv, Eha, Oja, Härm ja Streimann, 2016). Arvatakse ka, et mida nooremas eas hakatakse alkoholi tarbima, seda suurema tõenäosusega esineb risk sattuda sõltuvusse (Kihl, 2005).

Üldiselt tarbivad teismelised alkoholi sagedamini ja suuremates kogustes kui kõiki muid narkootilisi aineid kokku (Huggins-Cooper, 2008). 2015. aastal oli vähemalt korra elus alkoholi tarbinud 85,9% 15-16aastastest poisist ja 87,3% sama vanadest tüdrukutest. Esimest korda jäid purju kõige sagedamini 14-15aastased lapsed (Orro jt, 2016). Üldiselt on leitud, et poisid tarbivad alkoholi rohkem ja suuremates kogustes (Berkowitz ja Wesley Perkins, 2010; Falk, Yi ja Hiller-Sturmhöfel, 2008). Enamik lapsi ja noori on teadlikud alkoholi kahjulikust mõjust, kuid nende seas on levinud ka arvamus alkohoolsete jookide „kasulikkusest“. Joomist peetakse täisealisuse tunnuseks ning taolist arvamust toetavad kaudselt mõned kirjandus- ja filmiteosed, kus kujutletakse nautlevat joomist ja isegi poetiseeritakse joobeseisundit (Jagodinski, 1987). Lastel ja noortel, kes alkoholi tarbivad, võib olla probleeme enda vaimse tervisega. Paljud teismelised

tunnevad end ebakindlalt ja alkohol muudab nad enesekindlamaks ja vähem vaoshoitumaks (Palmano, 2009). Alkoholi ülemääraselt tarvitavatel teismelistel on tavaliselt ka kõrgem impulsiivsus ning madalam enesehinnang. Lisaks sellele on leitud ka, et neil on vähene eneseregulatsiooni võime ja vähene akadeemilise edukuse väärtustamine, agressiivsus ning sallivus kuritegeliku käitumise suhtes (Kihl, 2005).

1.4.1 Alkoholi tarbimise tagajärjed

Inimese aju areneb kuni 25. eluaastani. Sellest otsustava tähtsusega on 12.–25. eluaasta (Kuidas alkohol mõjub, i.a.), kuna sel perioodil areneb enim aju eesmine osa ning otsmiku- ja oimusagara piirkond, mida alkohol mõjutab eriti kahjulikult. Noore inimese organismile on alkoholiga toimetulek ka üldiselt raskem kui täiskasvanule. Veres tõuseb alkoholitase kiiremini ja alkoholikoguse eemaldamiseks kulub kauem aega (Aasvee, Liiv, Eha, Oja, Härm ja Streimann, 2016).

Alkoholi tarbimine noores eas on seotud mitmete negatiivsete tagajärgedega. See kahjustab võimet endale piire seada, võtta vastu läbimõeldud otsuseid, õpitut meelde jätta, hinnata olukorda ja reageerida sobival. Laste ja noorte alkoholi tarvitamine on seotud ka koolist puudumise ja väljalangemise, tervisehäirete, sotsiaalprobleemide ning õnnetuste ja muuga, mis mõjutavad nende tulevikku (Aasvee, Liiv, Eha, Oja, Härm ja Streimann, 2016). Lisaks sellele kaob alkoholi mõju all enesekontroll ja muutub käitumine. Suurte alkoholikoguste tarvitamisel muutub noor riskeerivamaks, mille tõttu suureneb ka kukkumiste ja vigastuste oht, tekib risk sattuda kaklusesse, kaitsmata või soovimatusse seksuaalvahekorda või langeda kuriteo ohvriks (Kuidas alkohol mõjub, i.a.). Alkoholi ülemäärase tarvitamisega kaasnevad sageli ka psüühika- ja käitumishäired (Kihl, 2005) ning väga suure koguse alkoholi tarbimise tagajärjel võib tekkida ka alkoholimürgistus, mis võib halvimal juhul lõppeda surmaga (Aasvee, Liiv, Eha, Oja, Härm ja Streimann, 2016).

1.5 Riiklikud meetmed alkoholi tarbimise vähendamiseks

Alkoholi tarbimisega kaasneb nii inimesele endale kui ka teda ümbritsevatele inimestele palju probleeme. Lepane (2016) kirjutab, et 2015. aastal läbi viidud uurimuses olid elanike hinnangul alkoholi tarbimisega kaasnevatest probleemidest kõige tõsisemad alkoholijoobes sõiduki juhtimine, laste ja noorte alkoholi tarbimine, terviseprobleemid ja alkoholist põhjustatud

pereprobleemid. Nendest teist praktilist probleemi, laste ja noorte alkoholi tarbimist, pidas tõsiseks probleemiks 86% vastanutest, 5% ei pidanud probleemi tõsiseks ja 9% oli raskustes hinnangu andmisega.

Eelnevalt kirjeldasin alaealiste alkoholi tarbimisega seotud probleeme ja tagajärgi ning nendest võib järeldada, et alkoholiprobleem on tõesti muret tekitav ning sellega tuleks tegeleda. Sotsiaalministeeriumi (2014) poolt on avaldatud „Alkoholipoliitika roheline raamat”, kus on välja toodud erinevaid meetmeid alkoholi tarbimise ja selle kahjude vähendamiseks. See sisaldab endas hinna- ja maksupoliitika muutmist, alkoholitarvitamise ja joobe kahjude vähendamist, joobes juhtimise ennetamist, ravi ja nõustamist ning palju muud. Siiski on samas raamatus ka kirjas, et alaealiste alkoholi tarbimist tõkestavad seadusesätted on raskesti rakendatavad. Raamatus välja toodud meetmetest alkoholi tarbimise vähendamiseks on kõige efektiivsemad minu arvates alkoholi kättesaadavuse piiramine, alkoholoolsete jookide müügiesenduse piiramine ja teadlikkuse suurendamine. Järgnevalt toon välja antud meetmete punktid, mis on seotud just alaealiste alkoholi tarvitamise vähendamisega:

- Meetmed alkoholi kättesaadavuse piiramiseks – selle raames on tehtud kohustuslikuks kõigile alla 30aastastele isikutele alkoholi ostmisel dokumendi näitamine. Kuna alaealised võivad vanemad välja näha, vähendab dokumendi näitamine alaealistele alkoholi müümise tõenäosust. Lisaks sellele aitaks alaealiste alkoholi tarbimist piirata ka karistuste karmistamine, tõhusam järelvalve ning ka erinevad programmid alkoholi tarbivate noorte toetamiseks. Alkoholi kättesaadavuse piiramiseks on raamatus toodud välja ka, et oleks oluline alkoholivabade päevade ja perioodide populariseerimine. See aitaks ühiskonnas kujundada hoiakuid alkoholi suhtes.
- Meetmed alkoholoolsete jookide müügiesenduse piiramiseks – müügiesenduse piiramisega oleks võimalik mingil määral ka alaealiste alkoholi tarbimist vähendada. Näiteks soovitatakse alkoholitootjatel eneseregulatsiooni korras mitte sponsoreerida alkoholi tootemärgi ega tootjamärgi alt kogupereüritusi ja spordiüritusi, kus osalevad alaealised.
- Meetmed teadlikkuse suurendamiseks – laste ja noorte alkoholi tarvitamise põhjuseks võib olla ka vähene teadlikkus alkoholi kahjulikest mõjudest. Teadlikkuse suurendamiseks plaanitakse järjepidevalt koolides läbi viia Eesti olukorrale kohandatud ja testitud programme. Lisaks sellele on oluline üldine teavitustöö alkoholi tarbimise võimalikest õiguslikest tagajärgedest ning lapsevanemate toetamine ja koolitamine antud valdkonnas.

Alkoholi tarbimise vähendamiseks on seega juba rakendatud mitmeid erinevaid meetmeid, millest osa on suunatud just laste ja eriti noorte alkoholi tarbimisele. Siiski on oluline noorte alkoholitarbimisele ja alkoholi kättesaadavuse vähendamisele jätkuvalt tähelepanu pöörata. Alkoholi kättesaadavus mõjutab oluliselt teismeliste alkoholi tarvitamist ning piirangud alkoholi kättesaadavuse osas on seotud hilisema tarvitamise alustamisega ja väiksemate tarvitatud kogustega (Kihl, 2005). Alaealised ise hindavad alkoholi kättesaadavust kergeks, kuid võrreldes 2014. aastast eelnevate aastatega, on kättesaadavus siiski vähenenud (Alkoholipoliitika roheline raamat, 2014). Seega võib öelda, et „Alkoholipoliitika rohelises raamatus” välja toodud meetmetest on olnud kasu.

1.6 Probleemiseade

Perestruktuur mõjutab lapsi ja noori mitmeti ning mängib rolli ka nende alkoholi tarvitamises. Erinevates uurimustes on selgunud, et lahutatud peredest pärit noorte, üksikvanemaga elavate noorte ja sõpradega elavate noorte puhul on suurem tõenäosus alkoholi liigtarvitamiseks (Leung, 2011; Gustavsen, 2016; Markina ja Žarkovski, 2014). Seni on minu arvates Eestis vähe uuritud perestruktuuri seost noorte alkoholi tarvitamisega. Siiski arvan, et seda oleks oluline teha, kuna perekond ja selle tähendus on pidevas muutumises ning Eesti on üks riikidest, kus kasvab kõige vähem lapsi kahe abielus vanemaga (Eurostat, 2019). Lisaks sellele on aastatega suurenenud ka lahutuste arv (Lastega leibkonnad Euroopas, 2017). Seega võib öelda, et Eestis on selliseid riskigruppe kuuluvaid perekondi rohkem kui mujal Euroopas.

Teadmine, kuidas perestruktuur mõjutab noorte alkoholi tarvitamist, aitab paremini aru saada, kuidas tõhusamalt alkoholipoliitikas toodud meetmeid rakendada ja kuidas neid muuta. Lisaks sellele annaks see parema ülevaate, millise perekondliku taustaga noortele tasub rohkem tähelepanu pöörata ja see aitaks ka sotsiaaltöötajate tööd tõhusamaks muuta. Teadmised antud teemal aitaksid parandada lastekaitsetööd ja võib-olla ennetada probleeme, mis võivad erinevates perestruktuurides tekkida. Näiteks kuna Tartus ja Tallinnas on nii gümnaasiumid kui ka kutsekoolid, kuhu tullakse õppima erinevatest paikadest, siis elavad paljud noored kas üksi või sõpradega. Samas kui magistritööst selgub, et sõpradega elamine suurendab riski alkoholi liigtarvitamiseks, siis oskavad nii õpetajad kui ka teised kooli töötajad rohkem ohumärkidele tähelepanu pöörata ning nad teavad, et nende noorte seas tuleks teha suuremat ennetustööd.

Minu magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas noorte alkoholi tarbimine on seotud nende perestruktuuriga. Seda Tallinna ja Tartu noorte näitel. Tulemusi vaatan lähtuvalt soost ja uurin ka teisi tegureid, mis võiksid veel noorte alkoholi tarbimist mõjutada. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt olen püstitanud uurimisküsimused:

- Millises perestruktuuris elavad noored tarbisid viimase 30 päeva jooksul kõige rohkem alkoholi?
- Millises perestruktuuris elavate noorte puhul esines kõige rohkem alkoholi episoodilist liigtarbimist?
- Kuidas on perestruktuur seotud teguritega, mis kirjanduse põhjal võivad vahendada alkoholi tarvitamist, nagu kasvupere majanduslik olukord, konfliktid ja kontroll lapse tegevuse üle?

2. METOODIKA

Minu uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, kuidas mõjutab perestruktuur noorte alkoholi tarvitamise sagedust ja tarvitatava alkoholi kogust. Kasutan magistritöö tegemiseks kvantitatiivset meetodit ja teen järeldusi Tallinnas ja Tartus elavate teismeliste koguarvule. Kvantitatiivne meetod on antud uurimuse puhul hea, kuna kasutatavas valimis on vastajate arv väga suur ning antud meetod võimaldab saada paremat ülevaadet noorte olukorrast Tallinnas ja Tartus.

Järgnevalt kirjeldan uurimuse valimit, andmekogumise viisi ja andmetöötlust.

2.1 Valim ja andmete kogumine

Oma töös kasutan uuringut nimega „Euroopa noored 2016. Noored ja heaolu. Euroopa noorte eluolu ja elutingimuste uuring“. See on rahvusvaheline uuring, mis viidi läbi 15-16aastaste noorte seas, et kaardistada nende riskikäitumist ja elutingimusi. Uuring hõlmab endast mitmeid erinevaid valdkondi. Küsimustikus on küsimusi näiteks usu, majandusliku seisu, riskikäitumise, hinnete ja koolis käimise ning ka vastajate vanemate kohta. Uuring viidi läbi 9. ja 10. klassides ning kutsekoolide 1. ja 2. aasta õpilaste seas. See on suunatud riskikäitumise vähendamiseks meetmete väljatöötamisele kohaliku omavalitsuse tasandil. Küsitlus viidi läbi erinevate koolide klassiruumides paberankeetidega (Tomberg, i.a.). Õpilased vastasid küsimustele iseseisvalt ning anonüümselt. Enda töös kasutan andmeid, mis käivad ainult Eesti kohta, täpsemalt Tartu ja Tallinna ühendfaiil. Andmeid kasutan Tartu ja Tallinna linnavalitsuse loa alusel.

Uuringus osales 4356 noort vanuses 15-16 ning rohkem oli vastajaid, kes elasid Tallinnas. Sooliselt jaotusid vastajad peaaegu võrdselt. Vastajate asukohaline ja sooline jaotus on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Vastajate asukohaline ja sooline jaotus.

	Tallinn	Tartu	Kokku
Poisid	1557 71,9%	608 28,1%	2165 100%
Tüdrukud	1427 65,7%	746 34,3%	2171 100%

2.2 Andmete analüüs

Andmete analüüsimiseks kasutasin programmi IBM SPSS Statistics. Analüüsi jaoks kasutasin seosekordajaid ning regressioonanalüüsi. Järgnevalt kirjeldan tunnuseid, mida enda töösse kaasasin.

Alkoholi tarbimine

Alkoholi tarbimise analüüsimiseks valisin küsimustikust välja need küsimused, mis käisid alkoholi tarbimise sageduse ja koguse kohta. Nendeks olid:

- Mitu korda Sa oled alkohoolseid jooke tarbinud? – Sellele küsimusele vastamine jagunes kaheks osaks. Esimeses pooles vastas noor, mitu korda on ta elu jooksul alkohoolseid jooke tarbinud, ja teises osas, kui palju viimase 30 päeva jooksul. Enda töös käsitlen ainult seda, mitu korda on noored viimase 30 päeva jooksul alkohoolseid jooke tarbinud. Seda sellepärast, et saada parem ülevaade 15-16aastaste noorte alkoholikäitumisest just selles vanuses. Sellele küsimusele vastamiseks sai valida seitsme variandi vahel: mitte kordagi, 1-2 korda, 3-5 korda, 6-9 korda, 10-19 korda, 20-39 korda, 40 korda või rohkem.
- Mitu korda (kui üldse) oled joonud 4 või rohkem alkohoolset jooki (nt õlut, klaasi veini, kange alkoholi pitsi, kokteili) ühe tunni või vähema aja jooksul? – Selle küsimusega analüüsin noorte episoodilist alkoholi liigtarvitamist elu jooksul. Vastusevariandid olid sellel küsimusel samad nagu eelnevatel alkoholitarbimist käsitlevatel küsimustel.

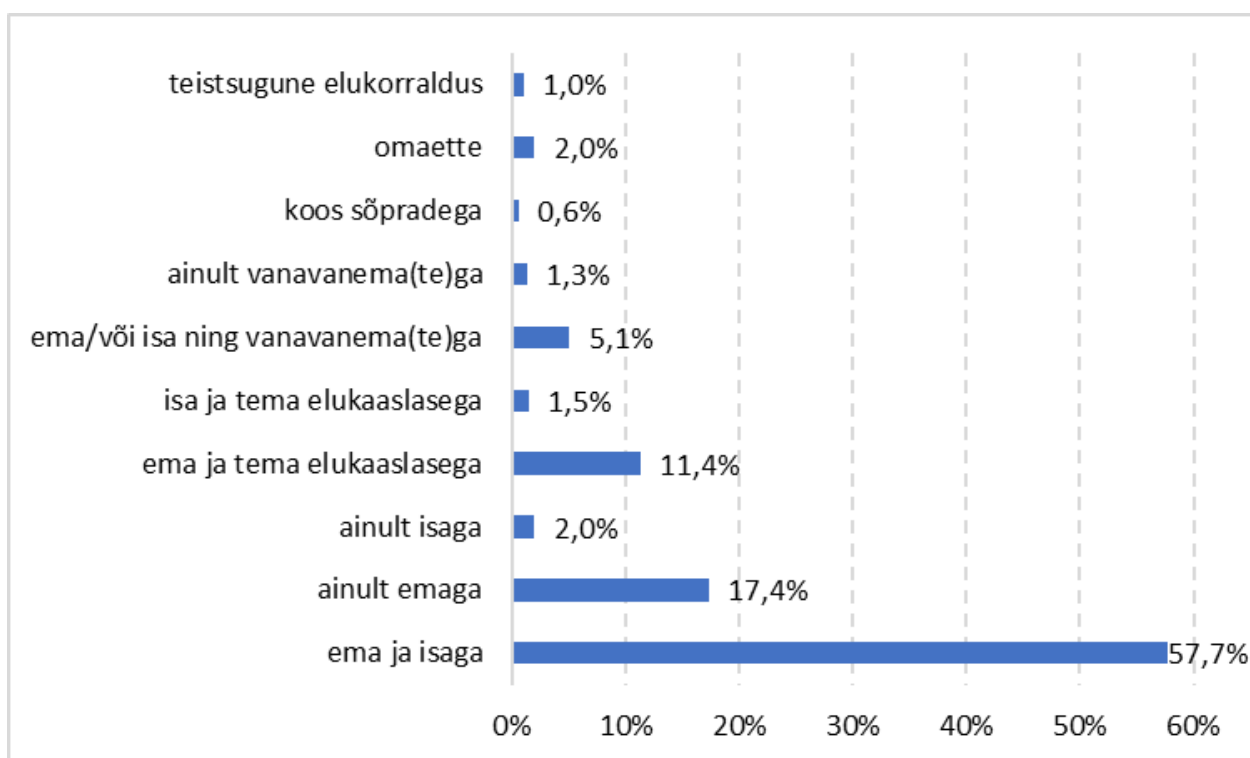
Vastuste lihtsamaks analüüsimiseks noorte alkoholitarbimise sageduse ja alkoholitarbimise koguse kohta, grupeerisin vastusevariandid vastavalt sagedusele ning toon need välja tabelis 2. Tulemustest selgus, et rohkem kui pooled vastajatest polnud alkohoolseid jooke viimase 30 päeva jooksul üldse tarbinud. Lisaks sellele umbes 60% vastajatest polnud mitte kordagi lühikese aja jooksul suures koguses alkoholi tarbinud. Kõige vähem oli neid noori, kes tarbisid alkoholi sagedasti või kellele esines episoodilist alkoholi liigtarbimist sageli.

Tabel 2. Alkoholi tarbimise sageduse ja koguse grupeerimine ning vastajate hulk protsentides.

		Alkohoolsete jookide tarbimise sagedus	Episoodilise alkoholi liigtarbimise sagedus
Mitte kordagi	Mitte kordagi	55,1	60,5
Vähene	1-2 korda	23,8	18,2
	3-5 korda	10,9	9,1
	6-9 korda	5,3	5
Sage	10-19 korda	3,2	3,2
	20-39 korda	0,8	1,9
	40 korda või rohkem	1	2,2

Elukorraldus

Vastajate elukorraldus on toodud välja joonisel 1 ning sealt on näha, et rohkem kui pooled vastajatest elavad koos ema ja isaga. Teisel kohal on vastajate arvu järgi ainult emaga elavad noored ja kolmandal kohal ema ja ta elukaaslasega elavad noored. Sellest on näha, et suur osa noori elavad just koos emaga. Kõige vähem oli neid õpilasi, kes elavad koos sõpradega.

Joonis 1. Vastajate elukorraldus.

Kuna teatud perestruktuuride puhul oli vastajaid vähe, siis grupeerisin vastuseid küsimusele, kellega noor koos elab, kuute erinevasse gruppi. Õpilased said valida elukorralduse puhul ka vastusevariandi, et nende elukorraldus on teistsugune. See võis tähendada seda, et nad elavad näiteks kasuperes või lastekodus. Teistsuguse elukorraldusega noored jätsin enda tööst välja, kuna seal grupis polnud palju vastajaid ning lisaks sellele pole täpsemalt teada, millises perestruktuuris need noored elavad, kes selle vastusevariandi valisid. Perestruktuuri jaotus, mida kasutan enda töös, on järgmine:

1. ema ja isaga – see sisaldab ühte vastusevarianti: noor elab koos mõlema bioloogilise vanemaga.
2. ühe vanemaga – siia alla lähevad noored, kes elavad kas ainult koos isaga või ainult koos emaga.

3. vanem ja vanema elukaaslane – siin on noored, kes elavad ema ja tema elukaaslasega või isa ja tema elukaaslasega.
4. vanem(ad) ja vanavanem(ad) või ainult vanavanem(ad) – Siia alla lähevad kaks elukorraldusega seotud vastusevarianti: ema ja/või isa ning vanavanema(te)ga; ainult vanavanematega.
5. omaette või sõpradega – siia on kokku võetud vastusevariandid: elan koos sõpradega ja elan omaette.

2.2.1 Alkoholi tarbimist ja perestruktuuri vahendavad tunnused

Vanemate mitteteadlikkus laste tegemistest

Küsimustikus oli mitmeid küsimusi selle kohta, et saada teada, kui võrd on vanemad enda laste tegemistega kursis. Analüüsi kaasasin järgnevad küsimused:

- Kas Sinu vanemad teavad, kus Sa oled laupäeva õhtuti? – küsimusele vastates sai valida viie variandi vahel: peaaegu alati, sageli, mõnikord, harva või peaaegu mitte kunagi.
- Kui hästi kehtivad Sinu vanemate kohta järgnevad väited? Vanemad teavad, kellega koos ma õhtuti olen. – küsimusele vastates sai valida nelja variandi vahel: kehtib hästi, pigem kehtib, pigem ei kehti või ei kehti üldse.
- Kui hästi kehtivad Sinu vanemate kohta järgnevad väited? Vanemad teavad, kus ma õhtuti olen. – küsimusele vastates sai valida nelja variandi vahel: kehtib hästi, pigem kehtib, pigem ei kehti või ei kehti üldse.
- Kui hästi kehtivad Sinu vanemate kohta järgnevad väited? Vanemad tunnevad mu sõpru. – küsimusele vastates sai valida nelja variandi vahel: kehtib hästi, pigem kehtib, pigem ei kehti või ei kehti üldse.
- Kui hästi kehtivad Sinu vanemate kohta järgnevad väited? Vanemad hoiavad silma peal sellel, mida ma vabal ajal teen. – küsimusele vastates sai valida nelja variandi vahel: kehtib hästi, pigem kehtib, pigem ei kehti või ei kehti üldse.

Nende küsimustega viisin läbi peakomponentide analüüsi ja moodustasin ühe peakomponendi, mille nimetasin „vanemate mitteteadlikkusnoorte tegemistest”. Koostatud peakomponent kirjeldas 57% algtoonuste koguhajuvusest. Mida suurem on peakomponendi väärtus, seda vähem on vanemad enda laste tegemistega kursis.

Sugu

Kõike analüüse vaatasin ka lähtuvalt soost. Seda selleks, et näha, kas poiste ja tüdrukute alkoholi tarbimises on erinevusi ning kui suur roll on erinevatel teguritel kummagi soo puhul. Vastajatest 49,9% olid poisid ja 50,1% olid tüdrukud.

Majanduslik seis

Selleks, et vaadata majandusliku seisu seost noorte alkoholi tarbimisega, kasutasin küsimust „Kui heal majanduslikul järjel on Sinu arvates Sinu perekond võrreldes teiste Eesti peredega?“. Küsimusele vastates sai valida seitsme vastusevariandi vahel: 1) palju paremal; 2) märgatavalt paremal; 3) natuke paremal; 4) samasugusel; 5) natuke kehvemal; 6) märgatavalt kehvemal; 7) palju kehvemal. Antud vastusevariandid grupeerisin kaheks ning uue jaotuse ja selle, palju noored mingit varianti valisid, olen toonud välja tabelis 3. Enamus noori olid arvanud, et nende pere on majanduslikult paremas või sama heas seisus kui teised Eesti pered – 93%. 7% arvasid, et neil on teistega võrreldes kehvem majanduslik seis.

Tabel 3. Majandusliku seisu vastusevariantide jaotus ning vastajate hulk protsentides.

Hea või keskmine majanduslik seis	palju paremal	5,4
	märgatavalt paremal	19
	natuke paremal	32,2
	samasugusel	36,3
Kehv majanduslik seis	natuke kehvemal	6,3
	märgatavalt kehvemal	0,7
	palju kehvemal	0,2

Tõsine tüli vanematega

Selleks, et näha vanematega tülitsemise mõju noorte alkoholi tarbimisele vaatasin vastuseid küsimusele „Kas oled kunagi kogunud alljärgnevat? Tõsine tüli vanematega?“. Küsimusele vastates sai valida nelja variandi vahel: jah, viimase 30 päeva jooksul; jah, viimase 12 kuu jooksul; jah, rohkem kui 12 kuud tagasi; ei. Andmestikus oli iga vastusevariandi kohta koostatud eraldi tunnus ning vaadatud, kas noor märkis selle vastusevariandi või mitte. Enda töös koostas eelneva nelja

tunnuse kombineerimisel selle kohta uue tunnuse, kus on mõõdetud, kas vastaja on kogenud tõsist tüli vanematega ühel nimetatud perioodidest või mitte. Noortest 53% olid märkinud, et nad pole kogenud tõsist tüli vanematega.

Täiskasvanuga seotud füüsilise vägivalla juhtum kodus

Küsimustikus oli füüsilise vägivalla kohta küsimus „Kas oled kunagi kogenud alljärgnevat? Olin oma kodus ise seotud füüsilise vägivalla juhtumiga, milles osales täiskasvanu”. Samamoodi sai küsimusele vastates valida nelja variandi vahel: jah, viimase 30 päeva jooksul; jah, viimase 12 kuu jooksul; jah, rohkem kui 12 kuud tagasi; ei. Andmestikus oli iga vastusevariandi kohta koostatud eraldi tunnus ning vaadatud, kas noor märkis selle vastusevariandi või mitte. Ka siin kombineerisin neli tunnust ja koostasin uue tunnuse, mida kasutasin analüüsis. Füüsilise vägivalla juhtumit kodus polnud kogenud 90,5% noortest.

Kuidas vanemad suhtusid sellesse, kui nende laps jääks purju

Noorte alkoholi tarbimises mängib rolli ka see, kuidas tema vanemad suhtuvad tema alkoholi tarbimisse. Selle mõju analüüsimiseks kasutasin küsimust „Kuidas Sinu vanemad Sinu arvates reageeriksid, kui Sa teeksid alljärgnevat? Jääksid purju.“. Vastusevariandid antud küsimusele olid: 1) oleksid täielikult selle vastu; 2) oleksid väga selle vastu; 3) oleksid üsna selle vastu; 4) neil oleks ükskõik. Ka selle küsimuse puhul jaotasin vastusevariandid kaheks ning jaotust ja iga variandi vastajate arvu on näha tabelis 4. Umbes 5% noortest arvas, et nende vanematel oleks ükskõik kui nad purju jääks ning 95% arvas, et nende vanemad oleksid sellele vastu.

Tabel 4. Vanemate reageering lapse purju jäämisele, vastusevariantide jaotus ning vastajate hulk protsentides.

Nad oleksid selle vastu	oleksid täielikult selle vastu	52,2
	oleksid väga selle vastu	20,8
	oleksid üsna selle vastu	22
Neil oleks ükskõik	neil oleks ükskõik	4,9

Eespool kirjeldatud tunnuste põhjal koostatakse analüüsid, kus risttabeleid ja seosekordajaid ning logistilise regressiooni mudeleid kasutades selgitatakse kasvupere struktuuri seoseid noorte alkoholitarbimisega.

3. TULEMUSED

Noorte alkoholi tarbimist mõjutavad mitmed tegurid. Selleks, et mõista paremini, millised on noorte alkoholi tarbimise mustrid ilma perestruktuuri ja teiste teguriteta, siis annan kõigepealt ülevaate üldisest alkoholi tarbimise sagedusest noorte hulgas. Seejärel vaatan, kuidas on perestruktuur seotud teiste teguritega, mida enda analüüsis kasutan. Pärast seda vaatan esmalt noorte alkoholi tarbimise sagedust ning siis analüüsin nende episoodilist alkoholi liigtarvitamist, et välja selgitada, kuidas on noorte alkoholitarvitamine seotud perestruktuuriga.

3.1 Noorte alkoholi tarbimise mustrid

Selleks, et anda ülevaade noorte üldistest alkoholi tarbimise mustritest, vaatan, milline on noorte alkoholi tarbimise sagedus viimase 30 päeva jooksul, jättes välja perestruktuuri seose. Tabelist 5 on näha, et nii poiste kui ka tüdrukute puhul on kõige rohkem neid noori, kes märkisid, et nad pole kordagi viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarbinud.

Tabel 5. Noorte alkoholsete jookide tarbimise sagedus viimase 30 päeva jooksul lähtuvalt soost. Protsentides.

	Poisid	Tüdrukud
Mitte kordagi	56,4	53,8
Harva	37	42,9
Sagedasti	6,6	3,4

Episoodilise alkoholi liigtarbimise puhul (tabel 6) on samuti rohkem poiste kui tüdrukute seas neid, kellel on tihti esinenud episoodilist alkoholi liigtarvitamist. Tüdrukute hulgas oli kõige rohkem neid, kes polnud mitte kordagi suures koguses alkoholi lühikese aja jooksul ära joonud.

Tabel 6. Noorte episoodilise alkoholi liigtarbimise sagedus lähtuvalt soost. Protsentides.

	Poisid	Tüdrukud
Mitte kordagi	48,1	51,9
Harva	49,7	50,3
Sagedasti	65,8	34,2

Üldiselt selgus analüüsist ka see, et need, kes tarbisid sagedamini alkoholi, jõid tihedamini ka lühikese aja jooksul suures koguses alkoholi. Nende hulgas, kes viimase 30 päeva jooksul kordagi alkoholi polnud tarbinud, oli samuti väga vähe neid, kellel oli esinenud alkoholi episoodilist liigtarvitamist. Alkoholi tarbimise sageduse ja episoodilise alkoholi liigtarvitamise vahel oli statistiliselt oluline seos, hii-ruut statistiku väärtus oli 1600,03 ($df=4$, $p<0,001$).

3.2 Perestruktuur ja teised tegurid

Vaadates teiste tegurite ja perestruktuuri seost, analüüsisin kõigepealt seda, kuidas mõjutab perestruktuur seda, kui teadlikud on vanemad enda lapse tegemistest. Vanemate teadlikkust analüüsid viisin läbi peakomponentide analüüsi ja moodustasin ühe peakomponendi, kuhu kaasasin vanemate teadlikkuse sellest, kellega ja kus noor laupäeva õhtuti või üleüldse õhtuti aega veedab, kui palju hoiavad vanemad noorte arvates nende tegemistel silma peal ning kui hästi nad tunnevad enda lapse sõpru. Kui vaadata seoseid nende tunnuste ja perestruktuuri vahel, siis on tabelist 7 näha, et kõige vähem teadsid vanemad enda laste tegemistest nendes leibkondades, kus noored elasid vanematest eraldi – kas üksi või sõpradega. Nendes leibkondades, kuhu kuulusid ka vanavanemad, teadsid vanemad poiste tegemistest enamasti kõige rohkem. Nendes perekondades, kus noorel olid olemas mõlemad vanemad, oli teadlikkus tüdrukute tegemistest kõige kõrgem. Mõlema vanemaga poiste puhul oli samuti vanemate teadlikkus üks kõrgemaid. Üldiselt on näha ka seda, et kõikide perestruktuuride puhul on vanemad teadlikud rohkem tüdrukute kui poiste tegevustest.

Tabel 7. Vanemate mitteteadlikkuse peakomponendi keskmised noore tegemistest perestruktuurist lähtuvalt.

	Poisid	Tüdrukud
Emma ja isaga	0,12	-0,28
Ühe vanemaga	0,21	-0,06
Vanem ja vanema elukaaslane	0,25	-0,07
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	0,06	-0,07
Üksi või sõpradega	0,76	0,40

Järgmiste teguritega vaatasin seda, kas noored on kogenud tõsist tüli vanematega või kas nad on kogenud füüsilise vägivalla juhtumeid kodus. Tulemused on esitatud tabelis 8. Kõikide perestruktuuride puhul on noortel olnud rohkem tõsiseid tülisid vanematega kui füüsilise vägivalla juhtumeid. Nii tüdrukute kui ka poiste puhul on vanemate ja noorte vahel kõige rohkem tülisid nendes leibkondades, kus vanemal on elukaaslane. Teisel kohal on üksi või sõpradega elavad noored ning kõige vähem on tõsiseid tülisid leibkondades, kus elavad mõlemad vanemad. Füüsilise vägivalla juhtumeid, kuhu on kaasatud ka täiskasvanu, on esinenud kõige enam üksi või sõpradega elavate tüdrukute hulgas. Poiste puhul esineb füüsilise vägivalla juhtumeid kõige rohkem leibkondades, kus on vaid üks vanem. Nagu ka tülitsemise puhul, esineb kõige vähem füüsilist vägivalda ema ja isaga elavate noorte hulgas. Mõlemate tegurite puhul oli seos statistiliselt oluline. Vaadates seost kõikide perestruktuuridega üldiselt, siis tõsiste tülide tunnuse puhul oli hii-ruut statistiku väärtuseks 87,5(df=4, p<0,001) ning füüsilise vägivalla tunnuse puhul oli hii-ruut statistiku väärtuseks 21,7 (df=4, p<0,001).

Tabel 8. Tülitsemine vanematega ja füüsiline vägivald kodus perestruktuurist lähtuvalt. Protsentides.

	On kogenud tõsist tüli		On kogenud füüsilist vägivalda	
	Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud
Emaja isaga	34,1	48,5	5,9	9,9
Ühe vanemaga	44,6	59,3	10,9	12,4
Vanem ja vanema elukaaslane	53,4	66,2	9,4	15
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	41,3	54	7,2	11,4
Üksi või sõpradega	52,5	61,6	10	17,8

Seda, kui heaks peavad noored enda perekonna majanduslikku seisut, on näha tabelist 9. Sealt tuleb välja, et kõige kehvem on perekonna majanduslik seis nende noorte arvates, kes elavad üksikvanemaga, või leibkondades, kuhu kuuluvad ka vanavanemad. Kõige paremaks peavad enda perekonna majanduslikku seisut mõlema vanemaga elavad noored. Seos majandusliku seisut ja perestruktuuri vahel oli statistiliselt oluline. Hii-ruut statistiku väärtuseks oli 96,3 (df=4, p<0,001).

Tabel 9. Kehv majanduslik seis noorte arvates perestruktuurist lähtuvalt. Protsentides.

	Poisid	Tüdrukud
Emaja isaga	3,6	5,7
Ühe vanemaga	12	14,9
Vanem ja vanema elukaaslane	6	4,5
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	10,9	15,8
Üksi või sõpradega	7,7	12,5

Viimasena vaatasin seost perestruktuuri ja selle vahel, kuidas suhtuvad vanemad noorte arvates sellesse, kui noor jääks purju. Tabelist 10 on näha, et teistest rohkem arvavad üksi või sõpradega

elavad noored, et nende vanematel oleks ükskõik, kui nad purju jääksid. Kõige suurem on see näitaja just tüdrukute hulgas. Poiste arvates hoolitakse kõige rohkem nende alkoholi tarbimisest nendes leibkondades, kuhu kuuluvad ka vanavanemad. Mõlema vanemaga elavates perekondades on aga kõige enam neid tüdrukuid, kes arvavad, et nende vanemad hooliksid sellest, kui nad purju jääksid. Seos perestruktuuri ja vanemate arvamuse vahel noorte purju jäämisest oli samuti statistiliselt oluline. Hii-ruut statistiku väärtuseks oli 25,6 (df=4, p<0,001).

Tabel 10. Vanemate hoolimine noorte alkoholi tarbimisest perestruktuurist lähtuvalt. Protsentides.

	Poisid	Tüdrukud
Ema ja isaga	5	3,2
Ühe vanemaga	5	6,7
Vanem ja vanema elukaaslane	7,7	4,9
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	1,5	5,8
Üksi või sõpradega	7,9	16,7

Analüüsisist selgus, et perestruktuur on seotud võimalike alkoholi tarbimist vahendavate tunnustega. Kokkuvõtvalt võib öelda, et üksi ja sõpradega elavate noorte hulgas on kõige rohkem neid, kelle vanemad pole nende tegemistega kursis ning kelle vanematel oleks noore arvates ükskõik, kui ta alkoholi tarbib.

3.3 Alkoholi tarbimise sagedus

Selleks, et teada saada, millises perestruktuuris elavad noored tarbivad kõige tihedamini alkohoolseid jooke, analüüsisin nende vastuseid küsimusele „Mitu korda Sa oled alkohoolseid jooke tarbinud?“. Küsimuse puhul keskendusin sellele, mitu korda on vastajad alkohoolseid jooke tarbinud viimase 30 päeva jooksul.

Tabelist 11 on näha, et kõige rohkem tarbisid viimase 30 päeva jooksul palju alkoholi üksi või sõpradega elavad noored. Seda nii poiste kui ka tüdrukute puhul. Võrreldes poiste ja tüdrukute alkoholitarbimist, siis on näha, et peaaegu kõikide perestruktuuride puhul tarbivad poisid tüdrukutest rohkem sagedasti alkoholi. Kõige enam on neid, kes pole viimase 30 päeva jooksul

kordagi alkoholi tarbinud, vanavanematega leibkondades ja kahe vanemaga kasvavate noorte hulgas. Seejuures mõlema vanemaga elavate alkoholi mittetarvitanud noorte hulgas oli poisse ja tüdrukuid enam-vähem sama palju. Üldiselt on perestruktuuri ja alkoholi tarbimise sageduse vahel statistiliselt oluline seos. Hii-ruut statistiku väärtuseks oli poiste puhul 48,8 (df=8, p<0,001) ja tüdrukute puhul 59,0 (df=8, p<0,001).

Tabel 11. Alkoholi tarbimise protsent viimase 30 päeva jooksul perestruktuurist lähtuvalt.

	Poisid			Tüdrukud		
	Mitte kordagi	Harva	Sagedasti	Mitte kordagi	Harva	Sagedasti
Ema ja isaga	59,5	33,8	6,7	59,8	37,8	2,4
Ühe vanemaga	52,3	40,4	7,3	47,7	48,1	4,2
Vanem ja vanema elukaaslane	47,5	47,5	5,1	43,8	52,3	3,9
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	66,9	28,6	4,5	54,3	40	5,7
Üksi või sõpradega	20	65	15	29,2	62,5	8,3

Selleks, et vaadata, millised tegurid võivad veel peale perestruktuuri noore alkoholi tarbimist mõjutada, koostas in multinomiaalse logistilise regressiooni mudeli, mis on esitatud tabelis 12. Regressioonanalüüsi puhul vaatas in alkoholi tarvitamist mittetarvitamise taustal. Tulemustest selgus, et kõige tugevamalt on noorte alkoholi tarbimisega seotud see, kuidas suhtusid vanemad oma lapse purju jäämisse. Risk tarvitada palju alkoholi (mittetarvitamise taustal) on kõige suurem nendel noortel, kelle vanematel oleks noore arvates ükskõik, kui ta ennast purju jooks. Veel selgus, et mida vähem teavad vanemad enda noore tegemistest, seda suurem on noore tõenäosus tarvitada alkoholi. Noortel, kes olid ise olnud seotud füüsilise vägivalla juhtumiga kodus, on risk palju alkoholi tarvitada (mittetarvitamise taustal) 67% võrra kõrgem kui vägivallaga mitte seotud noortel. Vanematega tõsist tüli kogunud noorte puhul on see risk 87% kõrgem kui vanematega tõsist tüli mitte kogunud noorte puhul.

Perestruktuuri puhul on kõige tugevamalt seotud alkoholi tarbimise sagedusega see, kui noor elab üksi või sõpradega, võttes taustaks ema ja isaga elavad noored. Üksikvanemaga ning vanema ja

tema elukaaslasega elavate noorte puhul on samuti suurem tõenäosus tarvitada alkoholi kui kahe vanemaga elavate noorte puhul. Võrreldes ema ja isaga elavaid noori vanavanemaga elavate noortega ning nende seost alkoholi tarbimise sagedusega, siis see seos polnud statistiliselt oluline. Soo puhul ilmnevad samuti erinevused. Poiste puhul on 53% suurem risk, võrreldes tüdrukutega, alkoholi mittetarvitamise asemel tarbida palju alkoholi. Samas tüdrukuid on poistega võrreldes oluliselt enam nende hulgas, kes tarbivad harva alkoholi. Seos alkoholi tarbimise sageduse vahel ja selle vahel, kuidas noored hindavad enda perekonna majanduslikku seisut, polnud statistiliselt oluline.

Tabel 12. Alkoholi tarbimise sageduse prognoosimudel mittetarbimise taustal.

	Harv tarbimine Exp(B)	Sage tarbimine Exp(B)
Vanemate mitteteadlikkus noore tegemistest	1,60***	2,36***
Sugu (poisid)	0,75***	1,53*
Perestruktuur		
Üksikvanem	1,35**	1,30
Vanem ja vanema elukaaslane	1,57***	1,01
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	0,89	1,03
Üksi või sõpradega	2,70***	3,09**
Kogenud tõsist tüli vanematega	1,39***	1,87***
Seotud füüsilise vägivalga juhtumiga kodus, milles osales täiskasvanu	0,98	1,67*
Teistest kehvem majanduslik seis	0,86	0,54
Vanemad ei hooli, kui noor jääks purju	4,03***	7,00***
N	4080	
Nagelkirke R ²	0,154	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Soo taustakategooria – tüdrukud

Perestruktuuri taustakategooria – ema ja isaga elavad noored

3.4 Episoodiline alkoholi liigtarvitamine

Teisena soovisin leida vastust küsimusele, millises perestruktuuris elavad noored tarbivad lühikese aja jooksul kõige suurema koguse alkoholi. Selleks analüüsisin noorte vastuseid sellele, mitu korda nad olid joonud 4 või rohkem alkohoolset jooki (nt õlut, klaasi veini, kange alkoholi pitsi, kokteili) ühe tunni või vähema aja jooksul. Selle küsimuse abil saab vaadata, millises perestruktuuris elavatel noortel esines kõige tihedamini episoodilist alkoholi liigtarvitamist.

Tabelist 13 on näha, et üksi või sõpradega elavad noored tarbivad kõige rohkem lühikese aja jooksul palju alkoholi. Ema ja isaga ning vanavanematega elavate noorte hulgas oli kõige rohkem neid, kes polnud kordagi nelja või rohkemat alkohoolset jooki vähese aja jooksul tarbinud. Vanavanematega elavate noorte seas oli teiste rühmadega võrreldes samuti rohkem neid, kelle puhul ei esinenud kordagi episoodilist alkoholi liigtarvitamist. Vaadates sagedasti suures koguses alkoholi tarbinud noori, on näha, et iga perestruktuuri puhul tarbivad poisid suurema tõenäosusega suures koguses alkoholi. Sagedasti suures koguses alkoholi tarbinud poiste osakaal on sarnane kõikide perevormide puhul, erinevus aga ilmnebki sõpradega elavate noorte seas. Nelja või rohkema alkohoolse joogi tarbimise puhul on hii-ruut statistiku väärtuseks poistel 26,9 (df=8, $p<0,01$) ning tüdrukutel 73,1 (df=8, $p<0,001$).

Tabel 13. Episoodilise alkoholi liigtarvitamise protsent viimase 30 päeva jooksul perestruktuurist lähtuvalt.

	Poisid			Tüdrukud		
	Mitte kordagi	Harva	Sagedasti	Mitte kordagi	Harva	Sagedasti
Ema ja isaga	61,5	29,5	9,1	68,2	28,3	3,5
Ühe vanemaga	56	34,9	9	58	35,1	6,9
Vanem ja vanema elukaaslane	48,5	39,6	11,9	53,3	42,8	3,9
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	61,3	29,9	8,8	64,5	27,5	8
Üksi või sõpradega	35	47,5	17,5	34,2	50,7	15,1

Episoodilise alkoholi liigtarvitamise puhul tegin samamoodi logistilise regressiooni mudeli (tabel 14), kus vaatasin alkoholi tarvitamist mittetarvitamise taustal. Tulemustest on näha, et samamoodi on kõige rohkem alkoholi liigtarvitamisega seotud just see, kas vanemad hooliksid noore arvates sellest, kui nende noor ennast purju jooks. Lisaks sellele esineb suurema tõenäosusega episoodilist alkoholi liigtarvitamist nendel noortel, kellel on olnud tõsine tüli vanematega, kui nendel, kellel tõsiseid tülisid pole olnud. Sama kehtib ka füüsilise vägivalla juhtumi puhul kodus. Need noored, kes on seda kogunud, tarbivad tõenäolisemalt korraga suures koguses alkoholi. Poiste puhul on risk episoodiliseks liigtarvitamiseks (mittetarvitamise taustal) 93% kõrgem kui tüdrukutel. Vanemate mitteteadlikkus noore tegemistest suurendab samamoodi riski noorte alkoholi tarvitamiseks.

Võrreldes ema ja isaga elavaid noori, on üksi või sõpradega elavate noorte puhul kõige suurem risk tarvitada tihti korraga palju alkoholi. Lisaks sellele on üksikvanemaga elavate noorte puhul risk tarvitada harva suures koguses alkoholi (mittetarvitamise taustal) 25% kõrgem kui kahe vanemaga elavate noorte puhul ning vanema ja tema elukaaslasega elavate noorte puhul on see risk 65% kõrgem. Statistiliselt olulist erinevust episoodilises alkoholi liigtarvitamises ei olnud ka kahe vanemaga ja vanemate/vanavanematega kasvavate noorte gruppide vahel. Seos episoodilise alkoholi liigtarbimise sageduse vahel ja selle vahel, kuidas noored hindavad enda perekonna majanduslikku seisut, polnud statistiliselt oluline.

Tabel 14. Episoodilise alkoholi liigtarvitamise sageduse prognoosimudel mittetarbimise taustal.

	Harv tarbimine Exp(B)	Sage tarbimine Exp(B)
Vanemate mitteteadlikkus noore tegemistest	1,80***	2,47***
Sugu (poisid)	0,96	1,93***
Perestruktuur		
Üksikvanem	1,25*	1,28
Vanem ja vanema elukaaslane	1,65***	1,28
Vanem(ad) ja vanavanem(ad)	0,97	1,33
Üksi või sõpradega	2,31***	2,50**
Kogenud tõsist tüli vanematega	1,37***	1,96***
Seotud füüsilise vägivalda juhtumiga kodus, milles osales täiskasvanu	1,13	1,66**
Teistest kehvem majanduslik seis	0,90	0,82
Vanemad ei hooli, kui laps jääks purju	3,66***	9,78***
N	4106	
Nagelkirke R ²	0,191	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Soo taustakategooria – tüdrukud

Perestruktuuri taustakategooria – ema ja isaga elavad lapsed

Vaadates kahe analüüsi tulemusi, siis mõlema analüüsi puhul tuli välja et ükski või sõpradega elavatel noortel oli kõige suurem risk liigseks alkoholi tarvitamiseks, nii koguseliselt kui ka sageduselt. Üksikvanemaga perede erinevused kahe vanemaga perdest ilmsesid vaid harva alkoholi tarbimise võrdluses mittetarvitamisega. Mõlemal juhul tarbisid kõige vähem alkoholi kahe vanemaga või vanavanematega leibkondades elavad noored. Vanemate mitteteadlikkus noore tegemistest, vanemate mittehoolimine, tülid vanematega ja füüsiline vägivald olid samuti riskiteguriteks. Poistel oli samuti suurem risk sagedasele alkoholi tarbimisele ja episoodilisele liigtarbimisele.

4. ARUTELU

4.1 Perestruktuur ja alkoholi tarbimine

Selleks, et teada saada, kuidas on seotud noorte perestruktuur nende alkoholi tarbimisega, analüüsisin noorte alkoholi tarbimise sagedust viimase 30 päeva jooksul ning episoodilise alkoholi liigtarvitamise sagedust elu jooksul. Analüüsist selgus, et kõige tihedamini tarbivad alkoholi ja kõige tihedamini esineb episoodilist alkoholi liigtarvitamist üksi või sõpradega elavate noorte ning eriti just poiste hulgas. Varasemad uuringud on samuti näidanud, et üksi elamine suurendab alkoholi tarbimist ja episoodilise alkoholi liigtarvitamise riski (Carlson, 2018; Markina ja Žarkovski, 2014). Põhjuseks tuuakse täiskasvanute vähenenud kontroll noorte tegemiste üle (Weiner, 2012). Sama kehtib ka sõpradega elavate noorte kohta. Selliste noorte puhul on veel riski faktoriks see, et eakaaslased võivad mõjutada neid rohkem alkoholi tarbima (Leung, 2011).

Kui võrrelda üksikvanemaga ja kahe vanemaga elavaid noori, siis üksikvanemaga elavad noored tarvitasid sagedamini harva alkoholi mittetarvitamise taustal ning nende puhul oli ka suurem risk harva episoodiliseks alkoholi liigtarvitamiseks mittetarvitamise taustal. Seda on ka juba varasemalt teada, et üksikvanemaga peredest pärit noortel on suurem tõenäosus episoodiliseks alkoholi liigtarvitamiseks (Markina ja Žarkovski, 2014). Üksikvanemal on keerulisem noore jaoks aega leida ning olukord võib ka noorele endale liigset stressi kaasa tuua, mida noor püüab leevendada alkoholiga (Gustavsen, 2016; Sinisaar ja Tammpuu, 2009). Samas on öeldud ka seda, et kui vanem leiab endale uue partneri, siis see mõjub noorele hästi (Bastait ja Mortelmans, 2017). Kui vaadata Tallinna ja Tartu andmeid, siis on näha, et võrreldes üksikvanemaga elavaid noori ja neid, kes elavad vanema ja tema elukaaslasega, siis üksikvanemaga elavate noorte hulgas on rohkem neid, kes tarbivad harva alkoholi kui nende hulgas, kes elavad vanema ja tema elukaaslasega. Samas üksikvanemaga elavate noorte seas oli rohkem neid, kes polnud viimase 30 päeva jooksul kordagi alkoholi tarbinud. Seega võib oletada, et uue partneri leidmine vanemate puhul ei tähenda seda, et noor täielikult alkoholist loobub, kuid see vähendab siiski mingil määral alkoholi tarvitamise riski.

Kõige rohkem oli mitte kordagi alkoholi tarbinud noori ema ja isaga elavate noorte ja vanavanematega elavate noorte hulgas. Perekondades, kus noorel on olemas mõlemad vanemad, ongi noorel tõenäolisemalt vähem käitumuslikke probleeme ning nad tarbivad vähem alkoholi (Magnuson ja Berger, 2009; Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002).

Poiste puhul oli risk sagedasti alkoholi tarbida (mittetarvitamise taustal) suurem kui tüdrukutel. See kinnitab eelnevaid uurimusi, kus on leitud, et poisid tarbivad sagedamini ja korruga suuremas koguses alkoholi (Berkowitz ja Wesley Perkins, 2010; Falk, Yi ja Hiller-Sturmhöfel, 2008). Samas risk harva alkoholi tarbida (mittetarvitamise taustal) oli jälle poistel väiksem kui tüdrukutel. Sarnane muster oli ka Islandil läbi viidud uurimuses (Kristjansson, Sigfusdottir, Allegrante ja Helgason, 2008).

4.2 Vanemate kaasatus noore ellu ja alkoholi tarbimine

Kui vaadata teisi tegureid noore elus ja nende mõju noore alkoholi tarvitamise sagedusele ja tihedusele, siis selgub, et suuresti on alkoholi tarvitamine seotud ka sellega, kuidas noorte vanemad reageeriksid sellele, kui nad jääksid purju. Samuti mõjutab ka see, kuivõrd teadlikud on vanemad noore tegemistest ja sellest, kellega ta läbi käib. Risk sagedamini alkoholi tarbida (mittetarvitamise taustal) on palju suurem nende noorte puhul, kelle vanematel oleks noore arvates ükskõik, kui ta purju jääks. Seega on antud analüüsi tulemused kooskõlas varasemate uuringutega, milles on leitud, et suurem kaasatus noore ellu ja kindlate reeglite paikapaneer mõjub noortele positiivselt ja vähendab nende riskikäitumist (Mynttinen, Pietilä ja Kangasniemi, 2017).

Üldiselt on leitud ka seda, et vähem kontrolli noore tegemiste üle ja noore vähene seotus perekonnaga suurendavad liigse alkoholi tarbimise riski (Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002; Hawkins ja Catalano, 1992, viidatud Markina ja Žarkovski, 2014 kaudu). Samas suurem järelvalve noore tegemiste üle vähendab nende riskikäitumist (Mynttinen, Pietilä ja Kangasniemi, 2017). Seda näitasid ka minu andmed Tallinna ja Tartu laste kohta. Risk rohkemaks alkoholi tarbimiseks ja sagedasemaks episoodiliseks liigtarvitamiseks on nende noorte puhul, kelle vanemad on mitteteadlikud oma lapse tegemistest.

4.3 Kodune olukord ja alkoholi tarbimine

Varasematest uuringutest on leitud, et perekondades, kus noored ja vanemad tülitsevad rohkem, tarbisid noored rohkem alkoholi (Kristjansson, Sigfusdottir, Allegrante ja Helgason, 2008; Ledoux, Miller, Choquet ja Plant, 2002). Sama kehtib ka nende noorte kohta, keda on väärkoheldud ja füüsiliselt karistatud (Markina ja Žarkovski, 2014). Vaadates teiste noorte elu puudutavate aspektide mõju alkoholi tarbimisele mittetarbimise taustal, selgus sama ka minu uurimusest. Tõenäosus sagedasemaks episoodiliseks alkoholi liigtarbimiseks ja üldiselt alkoholi sagedaseks tarbimiseks oli suurem nende noorte puhul, kes olid kogenud tõsist tüli vanematega või kes olid seotud füüsilise vägivalla juhtumiga kodus, milles osales täiskasvanu. Nende puhul, kes olid kogenud tõsist tüli vanematega, oli risk alkoholi sagedaseks ja episoodiliseks liigtarvitamiseks suurem kui nende puhul, kes olid seotud füüsilise vägivalla juhtumiga kodus. Seega nende tulemuste järgi mängib vanematega tülitsemine suuremat rolli noorte riskikäitumises kui füüsilise vägivalla juhtumid kodus.

Erinevatest uurimustest on leitud ka, et eksisteerib seos noore alkoholi tarbimise ja perekonna majandusliku seisu vahel. Eelnevatest välismaal läbi viidud uurimustest on selgunud, et kõrgem sissetulek tõstab alkoholi tarbimise riski. Kuigi teistes riikides see seos kehtib, siis Eestis puhul seda märgatud pole (Lintonen, Rimpelä, Vikat, ja Rimpelä, 2000; Markina ja Kask, 2013). Minu analüüsi põhjal pole samuti Tallinnas ja Tartus majandusliku seisu ja noore alkoholi tarbimise vahel statistiliselt olulist seost.

4.4 Erinevate tegurite koosmõju

Tulemuste põhjal võib öelda, et vanemate kaasatus noorte ellu ja nende hoolimine tema alkoholi tarbimisest on suuresti seotud sellega, kui tihti noor alkoholi tarbib. Samamoodi suurendab ka tülitsemine ja füüsiline vägivald noorte sagedast alkoholi tarbimise riski. Analüüsi tulemustest selgus ka see, et enamasti on just üksi ja sõpradega elavate noorte vanemad need, kes on kõige vähem noorte ellu kaasatud. Kuna noor ei ela koos vanematega, siis ongi mõistetav, et ta pole nii palju enda lapse tegemistega kursis. Seda on ka varasemalt leitud, et vanematest eraldi elamine annab noorele rohkem vabadust ja suhtlus vanematega on sellisel juhul väiksem (Weiner, 2012). Füüsilist vägivalda esineb samuti kõige rohkem just üksi ja sõpradega elavate noorte hulgas. Eelnevalt leidsin, et üksi ja sõpradega elavad noored tarbivad ka kõige sagedamini alkoholi ning

neil esineb kõige tihedamini episoodilist alkoholi liigtarvitamist. Seega võib noorte sage alkoholi tarbimine olla põhjustatud kõikide erinevate tegurite koosmõjust, mitte ainult perestruktuurist, kus ta elab. Üksi või sõpradega elamine vähendab vanemate kaasatust noore ellu, mis omakorda suurendab tõenäosust liigseks alkoholi tarbimiseks.

Varasemalt mainisin ka seda, et kõige vähem esineb episoodilist alkoholi liigtarvitamist ja üldiselt alkoholi tarbimist ema ja isaga elavate noorte hulgas ning perekondades, kuhu kuuluvad ka vanavanemad. Nende kahe perestruktuuri puhul on vanemad kõige teadlikumad noore tegemistest ning nendes kahes perestruktuuris esineb ka kõige vähem füüsilist vägivalda ning tõsisid tülisid vanemate ja noore vahel. Siin on samamoodi näha, et saadud tulemused toetavad üksteist. Mõlema vanemaga ja vanavanematega leibkondades ollakse noore ellu rohkem kaasatud, kodus on sõbralikum keskkond ning seega kõigi nende tegurite koosmõjul tarbivadki noored teistes perestruktuurides elavatest noortest vähem alkoholi.

4.5 Töö tugevused ja nõrkused

Käesoleva töö üheks tugevuseks on vastajate suur arv, mis muudab saadud tulemused usaldusväärsemaks. Kuna kasutasin juba läbiviidud uuringu andmeid, siis oli küsitlusele vastajaid 4356. Lisaks sellele puudutas küsitlus mitmeid erinevaid valdkondi, mis mängivad noorte elus suurt rolli. See andis võimaluse vaadata seoseid ning saada parem ülevaade perestruktuuri ja alkoholi tarvitamise seosest ja seda mõjutavatest teguritest.

Siiski viidi küsitlus läbi ainult Tallinnas ja Tartus ning seega saab üldistusi teha ainult nende linnade samavanuste noorte kohta. Tallinn ja Tartu on rahvaarvult Eesti kaks kõige suuremat linna (RV028U:..., 2018). Seega puudub ülevaade, milline on noorte olukord Eesti väiksemates linnades ja maakohtades. Kuna väiksemates linnades on ka vähem noori ja vähem võimalusi noorte jaoks, siis võib olukord olla nendes paikades hoopis teistsugune.

Tulevikus võiks analoogilisi uuringuid läbi viia rohkemates Eesti linnades, et saada parem ülevaade noorte eluolust ja elutingimustest terves Eestis. Enda töös vaatasin noorte alkoholi tarbimise sagedust ja episoodilise alkoholi liigtarvitamise sagedust. Siiski hõlmas küsitlus endas palju rohkemat ning seega oleks huvitav kui analüüsitaks ka teisi noorte eluolu ja elutingimusi puudutavaid valdkondi. Lisaks sellele võiks uurida ka neid muutusi ajas. Seeläbi võiks näha, kas

ajaga noorte elutingimused paranevad või halveneivad ning see võiks anda ka mõtteid, mida muuta tulevikus sotsiaalpoliitikas.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö uurimiseesmärgiks oli välja selgitada, kas noorte alkoholitarbimine on seotud perestruktuuriga Tallinnas ja Tartus. Lisaks sellele vaatasin, kuidas on teised noorte elu aspektid seotud nende alkoholi tarbimise sagedusega ning episoodilise alkoholi liigtarvitamisega. Seda selleks, et välja selgitada erinevate tegurite koosmõju noorte alkoholi tarbimisele. Magistritöös kasutasin uuringu „Euroopa noored 2016. Noored ja heaolu. Euroopa noorte eluolu ja elutingimuste uuring“ andmeid. Antud uurimus viidi läbi 2016. aastal Tallinnas ja Tartus 15-16aastaste noorte seas.

Magistritöö käigus leidsin, et noorte alkoholi tarbimine on seotud nende perestruktuuriga. Lisaks sellele tuli välja, et mitte ainult noorte perestruktuur, milles nad elavad, ei mängi rolli nende alkoholi tarbimises. Alkoholi tarbimine on seotud ka teiste teguritega, mis on erinevate perestruktuuride puhul erinevad. Analüüsisist selgus, et kõige suurem risk alkoholi sagedaseks tarvitamiseks ja episoodiliseks alkoholi liigtarvitamiseks on üksi ja sõpradega elavatel noortel. Samas suurendas sagedase alkoholi tarvitamise ja episoodilise liigtarvitamise riski ka see, kui noored tülitsevad vanematega või olid seotud füüsilise vägivalda juhtumiga kodus. Lisaks sellele oli risk alkoholi sagedaseks tarbimiseks ja episoodiliseks liigtarvitamiseks palju suurem nende noorte puhul, kelle vanematel oleks tema alkoholi tarbimisest ükskõik, kui nende puhul, kelle vanemad oleksid noore joomisele vastu. Sama oli ka vanemate teadlikkuse puhul noorte tegemistest. Vanemate mitteteadlikkus sellest, kellega noor läbi käib ja kus ta õhtuti viibib, suurendas alkoholi tarbimise riski. Seejuures leidsin ka seda, et üksi ja sõpradega elavad noored tülitsevad kõige rohkem enda vanematega, nende vanemad hoolisid noorte arvates kõige vähem oma lapse alkoholi tarbimisest ja olid kõige vähem nende ellu kaasatud.

Analüüsisist selgus ka, et kõige vähem tarvitavad alkoholi noored, kes elavad mõlema vanemaga, ja need noored, kes elavad leibkondades, kuhu kuuluvad ka vanavanemad. Nende kahe perestruktuuri puhul olid vanemad kõige teadlikumad noore tegemistest, noored tülitsevad kõige

vähem vanematega ja esines ka kõige vähem füüsilist vägivalda. Kõik need tegurid koos vähendavad lapse alkoholi tarbimise riski.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aasvee, K., Liiv, K., Eha, M., Oja, L., Härm, T. ja Streimann, K. (2016). *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2013/2014. õppeaasta uuringu raport*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Alkoholipoliitika roheline raamat. (2014). Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Alkoholiseadus. (RT I 2002, 3, 7). Kasutatud 04.04.2019 <https://www.riigiteataja.ee/akt/27570>

Altosaar, K. (2004). Seksuaalselt väärkohtlev nooruk. K. Soo ja D. Kutsar (toim). Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas (lk 77-98). Tartu: Tartu Laste Tugikeskus.

Aman-Back, S. (2004). Parents' assessments of how much time they spend with their children at different ages. *Psychological Reports*, 94(3 Pt 1), 1025-1030.

Amato, P. R. ja Booth, A. (1996). A prospectivestudy of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and Family*, 58(2), 356-365.

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting styles on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.

Bastais, K ja Mortelmans, D. (2017). Parenting and family structure after divorce: are they related? *Journal of Divorce & Remarriage*, (58)7, 542-558.

Berkowitz, A. D. Ja Wesley Perkins, H. (2010). Recent research on gender differences in collegiate alcohol use. *Journal of American College Health*, 36(2), 123-129.

Bogenschneider, K., Wu, M.-Y., Raffaelli, M. ja Tsay, J. C. (1998). "Other teens drink, but not my kid": Does parental awareness of adolescent alcohol use protect adolescents from risky consequences? *Journal of Marriage and Family*, 60(2), 356-373.

- Brown, S. L. (2004). Family Structure and Child Well-Being: The Significance of Parental Cohabitation. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 351–367.
- Carlson, P. (2018). Binge drinking in adolescence – social stratification and the collectivity of drinking cultures. *European Journal of Social Work*, 21(1), 74-85.
- Chen, W.-C. (2015). The role of grandparents in single-parent families in Taiwan. *Marriage & Family Review*, 52(1-2), 41-63.
- Costello, B. J. (2016). Peer influence: mechanisms and motivation. *Deviant behaviour*, 39(1), 94-110.
- Craig, L. (2006). Parental education, time in paid work and time with children: an Australian time-diary analysis. *The British Journal of Sociology*, 57(4), 553-575.
- Downie, J. M., Hay, D. A., Horner, B. J., Wichmann, H. ja Hislop, A. L. (2010). Children living with their grandparents: resilience and wellbeing. *International Journal of Social Welfare*, 19(1), 8-22.
- East, L., Jackson, D. ja O'Brien, L. (2007). Disrupted relationships: adult daughters and father absence. *Contemporary Nurse*, 23(2), 252-261.
- Eurostat. (2019). *Share of children (aged less than 18) living with their parents by type of household - EU-SILC survey*. Kasutatud 24.03.2019
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Falk, D., Yi, H., Hiller-Sturmhöfel, S. (2008). An epidemiologic analysis of co-occurring alcohol and drug use and disorders. Findings from the National Epidemiologic Survey of Alcohol and Related Conditions (NESARC). *Alcohol Res Health*, 31(2), 100-110.
- Fisher, B., Alberti, R. (2010). *Kui suhe lõpeb: kuidas lahutusest toibuda*. Tallinn: Tänapäev.
- Geller, A., Garfinkel, I., Cooper, C. E. ja Mincy, R. B. (2009). Parental incarceration and child well-being: implications for urban families. *Social Science Quarterly*, 90(5), 1186-1202.
- Gustavsen, G. W., Nayga Jr., R. M. ja Wu, X. (2016). Effects of parental divorce on teenage children's risk behaviors: Incidence and persistence. *Journal of Family and Economic Issues*, 37(3), 474-487.

- Hanlon, T. E., Blatchley, R. J., Bennett-Sears, T., O'Grady, K. E., Rose, M. ja Callaman, M. (2005). Vulnerability of children of incarcerated addict mothers: implications for preventive intervention. *Children and Youth Services Review*, 27(1), 67-84.
- Hansson, L. (2007). Lahutusjärgsed pered tänasel perekonnamaastikul. *Haridus*, 5-6, 37-40.
- Huggins-Cooper, L. (2008). *Teismeliste kasvatamine. 52 hiilgavat ideed vastutustundlikule lapsevanemale*. Tallinn: Ersen.
- Jagodinski, V. (1987). *Õpilasele nikotiini ja alkoholi kahjulikkusest*. Tallinn: Valgus.
- Jappens, M., Van Bavel, J. (2015). Parental divorce, residence arrangements, and contact between grandchildren and grandparents. *Journal of Marriage and Family*, 78(2), 451-467.
- Jeffrey, T. ja Cookston, M. A. (1999). Parental supervision and family structure. *Journal of Divorce & Remarriage*, 32(1-2), 107-122.
- Jeynes, W.H. (2001). The effects of recent parental divorce on their children's consumption of alcohol. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(3), 305-319.
- Karu, M., Turk, P., Biin, H. ja Suvi, H. (2012) *Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Kirjanduse ülevaade ja metoodika aruanne*. Tallinn: Praxis.
- Kihl, E. (2005). Laste ja noorukite isiksuseomadused ja seosed hilisema ainete tarvitamisega. M. Kiipus (toim), *Alkoholismi ja narkomaania ennetamise käsiraamat* (lk 22-23). Tallinn: MTÜ AIDSi ennetuskeskus: Sotsiaalministeerium.
- Kjellstrand, J. M. ja Eddy, J. M. (2011). Parental incarceration during childhood, family context, and youth problem behaviour across adolescence. *Journal of Offender Rehabilitation*, 50(1), 18-36.
- Kristjansson, A. L., ja Sigfusdottir, I. D. (2009). The role of parental support, parental monitoring, and time spent with parents in adolescent academic achievement in Iceland: a structural model of gender differences. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 53(5), 481-496.
- Kristjansson, A. L., Sigfusdottir, I. D., Allegrante, J. P. ja Helgason, A. R. (2008). Parental divorce and adolescent cigarette smoking and alcohol use: Assessing the importance of family conflict. *Acta Paediatrica*, 98(3), 537-542.

- Kuidas alkohol mõjub.* (i.a.). Kasutatud 04.04.2019 <http://noored.alkoinfo.ee/mis-on-alkohol/kuidas-alkohol-mojub/>
- Lang, K. ja Zagorsky, J. L. (2001). Does growing up with a parent absent really hurt? *Journal of Human Resources*, 36(2), 253-273.
- Larm, P., Livingston, M., Svensson, J., Leifman, H. ja Raninen, J. (2018). The increased trend of non-drinking in adolescence: The role of parental monitoring and attitudes toward offspring drinking. *Drug and Alcohol Review*, 37(S1), S34-S41.
- Lastega leibkonnad Euroopas.* (2017) Kasutatud 24.03.2019 <https://blog.stat.ee/2017/11/16/lastega-leibkonnad-euroopas/>
- Lastekaitse seadus.* (RT 1992, 28, 370). Kasutatud 12.05.2019 <https://www.riigiteataja.ee/akt/30657#o>
- Ledoux, S., Miller, P., Choquet, M. ja Plant, M. (2002). Family structure, parent-child relationships, and alcohol and other drug use among teenagers in France and the United Kingdom. *Alcohol & Alcoholism*, 37(1), 52-60.
- Leung, R. K. (2011). The effect of peer influence and selection processes on adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Health Psychology Review*, 8(4), 426-457.
- Lepane, L. (2016). *Alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika 2015 (elanike hinnangute alusel)*. Tallinn: Eesti Konjunkturiinstituut.
- Lintonen, T., Rimpelä, M. K., Vikat, A. ja Rimpelä, A. H. (2000). The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. *Health Education Research*, 15(3), 261-269.
- Magnuson, K., ja Berger, L. M. (2009). Family structure states and transitions: associations with children's well-being during middle childhood. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 575-591.
- Marino, C., Moss, A. C., Vieno, A., Albery, I. P., Frings, D. ja Spada, M. M. (2018). Parents' drinking motives and problem drinking predict their children's drinking motives, alcohol use and substance misuse. *Addictive Behaviours*, 84, 40-44.
- Markina, A. ja Kask, K. (2013). The effects of family factors on alcohol consumption in three East-European countries. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 29(1), 53-69.

- Markina, A. ja Žarkovski, B. (2014). *Laste hälbiv käitumine Eestis*. Tallinn: Justiitsministeerium.
- Mynttinen, M., Pietilä, A.-M. ja Kangasniemi, M. (2017). What does parental involvement mean in preventing adolescents' use of alcohol? An integrative review. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 26(4), 338-351.
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M. ja Ahermaa, E. (2016). *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2016*. Tallinn: Eesti Konjukturiinstituut.
- Palmano, P. (2009). *Jah, palun. Mida iganes! Kuidas teismelistes parim esile tuua*. Tallinn: Ersen.
- Pong, S.-I., Dronkers, J. ja Hampden-Thompson, G. (2004). Family policies and childrens' school achievement in single- versus two-parent families. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 681-699.
- Raid, K. ja Tammur, A. (2018). Millisesse perre sünnivad lapsed? *Eesti Statistika Kvartalikirjeldus* 4/2018, 9-17
- Ralph, B. ja McNeal, Jr. (2012). Checking in or checking out? Investigating the parent involvement reactive hypothesis. *The Journal of Educational Research*, 105(2), 79-89.
- Reinomägi, A. (2011). *Vaesus ja sellega seotud probleemid lastega peredes. Ülevaade Statistikaameti andmete ja kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajate süvaintervjuude põhjal*. Tallinn: Õiguskantsleri Kantselei.
- Reinumägi, S. (2009). Perekond kooliõpikutes. *Haridus*, 5-6, 41-43.
- REL 2011: *Lastega leibkondade arv väheneb*. (2013). Statistikaamet. Kasutatud 04.04.2019 https://www.stat.ee/65357?parent_id=32784.
- RV028U: *Aasta keskmine rahvastik – Elukoht, aasta ning sugu*. (2018). Kasutatud 23.04.2019 <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>
- RV35: *Lahutused ühiste alaealiste laste arvu, mehe elukoha ja asustusüksuse liigi järgi*. (2019). Kasutatud 04.04.2019 <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RV047#>
- Sinisaar, H., Tammpuu, P. (2009). Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. Sotsiaalministeeriumi toimetised. *Poliitikaanalüüs* (4/2009). Tallinn.

- Sun, Y. (2001). Family environment and adolescents' well-being before and after parents' marital disruption: a longitudinal analysis. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 697–713.
- Tammur, A. ja Randoja, M. (2008). *Laste kasvukeskkond*. (lk 11-19). Lapsed. Tallinn: Statistikaamet.
- Tomberg, E. (i.a.). *Uuringu „Noored Euroopas” küsitluse tulemustest. Slaidid*. Kasutatud 03.04.2019 <https://www.tallinn.ee/est/g4276s104950>
- Turner, H. A., Finkelhor, D. ja Ormrod, R. (2007). Family structure variations in patterns and predictors of child victimization. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(2), 282-295-
- Updegraff, K. A., McHale, S. M., Crouter, A. C. ja Kupanoff, K. (2001). Parents' involvement in adolescents' peer relationships: A comparison of mothers' and fathers' roles. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 655-668.
- Valgma, Ü. (2005). *Laps ja perekond. Teemaleht*. Tallinn: Statistikaamet.
- Van Der Vorst, H., Engels, R. C., Meeus, W. ja Dekovic, M. (2006). The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1299-1306.
- Weber, J. A. ja Waldrop D. P. (2000). Grandparents raising grandchildren. *Journal of Gerontological Social Work*, 33(2), 27-46.
- Weiner, A. (2012). Children in residential group care with no family ties: facing existential aloneness. *Residential Treatment for Children & Youth*, 29(4), 282-304.
- Williams, M.N. (2011). The changing roles of grandparents raising grandchildren. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*, 21(8), 948-962.
- Yurasek, A. M., Brick, L., Nestor, B., Hernandez, L., Graves, H. ja Spirito, A. (2019). The effects of parent, sibling and peer substance use on adolescent drinking behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, 28(1), 73-83.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helen Joost,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Noorte alkoholi tarvitamise seos perestruktuuriga Tallinnas ja Tartus“, mille juhendaja on Kadri Rootalu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Helen Joost

27.05.2019